

ผลการศึกษาเอกสาร

การรวบรวมเอกสารและงานวิจัยในส่วนนี้มีจุดมุ่งหมายจะรวบรวมประวัติความเป็นมา ชนบธรรมเนียมประเพณี รวมทั้งสภาพทั่วไปของชาวมอญ ผู้วิจัยได้พยายามรวบรวมผลงานจากแหล่งต่าง ๆ คือ หอสมุดแห่งชาติ สถาบันวิทยบริการ และห้องสมุดคณะต่าง ๆ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สภาวิจัยแห่งชาติ ฯลฯ ผลการศึกษาเอกสารในส่วนนี้จะเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ประวัติความเป็นมาของชนชาติมอญ และการอพยพเข้าสู่ประเทศไทย
  2. นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวมอญอพยพ
  3. จำนวนประชากรชาวมอญในประเทศไทย
  4. รูปร่างลักษณะและการแต่งกาย
  5. ลักษณะการตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัย
  6. ภาษา
  7. สังคม วัฒนธรรมประเพณี และความเชื่อ
  8. การดำเนินชีวิต และการปรับตัวในสังคมไทย
1. ประวัติความเป็นมาของชนชาติมอญ และการอพยพเข้าสู่ประเทศไทย

ชาวมอญเป็นชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ทั่วไปตามภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย มาช้านานแล้ว และมีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน ได้มีผู้ให้ความสนใจศึกษาค้นคว้าประวัติความเป็นมาของชาวมอญทั้งด้านประวัติศาสตร์และทางมานุษยวิทยา ดังเช่น

สุจริตลักษณ์ คีฬุง<sup>1</sup> กล่าวว่า ชนชาติมอญเป็นชนกลุ่มน้อยเผ่ามองโกลอยด์ (Mongoloid) ชนชาติมอญเรียกตนเองว่า มอญ (Mon) พม่าเรียกมอญว่า ตะเลง (Talaing) ส่วนไทยเรียกมอญว่า รามัญ (Raman) หรือมอญ (Mon) ชาวตะวันตกเรียกมอญว่า เพกวน (Peguan) ซึ่งชื่อท้ายสุดนี้ไม่ได้ใช้กันแล้ว

จันทร์ศิริ แทนมณี<sup>2</sup> กล่าวว่า เดิมชาวมอญมีถิ่นฐานอยู่ทางทิศตะวันตกของจีน ต่อมาได้อพยพลงมาทางใต้ และมาตั้งอาณาจักรทางลุ่มแม่น้ำอิระวดีในประเทศพม่า

สุภรณ์ โอเจริญ<sup>3</sup> ได้ค้นคว้าทางด้านประวัติศาสตร์ และได้อธิบายว่า ชาวมอญเป็นชนเผ่ามองโกลอยด์ ซึ่งมีถิ่นฐานเดิมอยู่ทางตะวันตกของประเทศจีน นักปราชญ์ทางภาษาศาสตร์ และทางมานุษยวิทยาได้จัดพวกมอญไว้ในตระกูลมอญ-เขมร (Mon-Khmer) หรือบางที่เรียกว่าตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austroasiatic) หมายถึง ภาษาเอเชียตะวันออกเฉียง

สุศารา สุจฉายา<sup>4</sup> ได้อธิบายถึงชนชาติมอญไว้ว่า มอญเป็นชนชาติที่เก่าแก่ มีอารยธรรมรุ่งเรืองมากชนชาติหนึ่งในภูมิภาคเหล่านี้ ตามพงศาวดารพม่ากล่าวว่า มอญเป็นชนชาติแรกที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพม่าเป็นเวลาหลายศตวรรษก่อน

<sup>1</sup>สุจริตลักษณ์ คีฬุง, "มอญ;" วารสารภาษาและวัฒนธรรม 2 (มกราคม-มิถุนายน 2525): 20.

<sup>2</sup>จันทร์ศิริ แทนมณี, "มอญเมืองเพชร," วารสารมณี 2 (ธันวาคม 2524): 1.

<sup>3</sup>สุภรณ์ โอเจริญ, "ชาวมอญในประเทศไทย," วารสารเมืองโบราณ 10 (กรกฎาคม-กันยายน 2527): 14.

<sup>4</sup>สุศารา สุจฉายา, "ประวัติศาสตร์มอญยุคต้น," วารสารเมืองโบราณ 10 (กรกฎาคม-กันยายน 2527): 8.

คริสตกาล ชาวมอญเป็นพวกที่มีเชื้อสายในกลุ่มมอญ-เขมร และบางที่จะอพยพมาจากทางตอนกลางของทวีปเอเชีย ได้เข้ามาตั้งอาณาจักรของตนทางตอนใต้ในบริเวณลุ่มแม่น้ำสาละวินและสะโตง ซึ่งในบริเวณนี้เอกสารจีนและอินเดียเรียกว่า สุวรรณภูมิ

ส. ปลายน้อย<sup>5</sup> ได้กล่าวว่า ชาวมอญเป็นชนชาติเก่าแก่ชาติหนึ่งในเอเชีย เชื่อว่าได้อพยพมาจากทางใต้ของจีน สร้างบ้านเรือนอยู่ในบริเวณแม่น้ำอิระวดี แม่น้ำสะโตง แม่น้ำคงคา

สุภัทรทิศ ศิศกุล<sup>6</sup> ได้สันนิษฐานว่า ในราวพุทธศตวรรษที่ 12 ถึง 16 ดินแดนที่เรียกว่าสุวรรณภูมิเป็นที่ตั้งของอาณาจักรทวารวดี และเชื่อว่าอาณาจักรทวารวดีนี้เป็นของชนชาติมอญ หรือชาติที่ใช้ภาษามอญ เพราะค้นพบจารึกภาษามอญ โบราณกล่าวว่า ศูนย์กลางของอาณาจักรทวารวดีอยู่บริเวณตอนกลางของประเทศไทยปัจจุบัน คือ อาจอยู่ที่ นครปฐม เมืองโบราณ ที่ตำบลคูบัว ราชบุรี และเมืองอู่ทอง สุพรรณบุรี

Brian L. Foster<sup>7</sup> ได้อธิบายว่า ชาวมอญมีสถานที่สำคัญทางการเมืองและวัฒนธรรมแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความเจริญต่าง ๆ ของมอญอยู่ในพม่าตอนใต้และประเทศไทยมาก่อนที่ไทยและพม่าจะตั้งประเทศ ชาวมอญอยู่ในยุคแรกของสมัยทวารวดีในสุวรรณภูมิ และได้ถ่ายทอดความเจริญต่าง ๆ ให้แก่พม่ารวมทั้งภาษาเขียน ทุกวันนี้ชาวมอญมีทั้งในไทยและพม่า ชาวมอญสมัยทวารวดีและหริภุญไชยที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในไทยทุกวันนี้ได้ผสมกลมกลืนเป็นไทยแล้ว

<sup>5</sup>ส. ปลายน้อย (นามแฝง), เล่าเรื่องพม่าสามัญ (พระนคร: แพร์ทิทยา, 2515), หน้า 198.

<sup>6</sup>สุภัทรทิศ ศิศกุล, หม่อมเจ้า. ศิลปะในประเทศไทย (พระนคร: กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2518), หน้า 9-10.

<sup>7</sup>Brian, L. Foster, "Ethnic Identity of the Mon in Thailand" Journal of the Siam Society, (January, 1973) p. 203

Erik Major Seidenfaden<sup>8</sup> กล่าวว่า มอญแห่งอาณาจักรทวารวดีและหริภุญไชย (ลำพูน) ได้ถูกกลืนกลายเป็นคนไทยมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้ว มอญที่อยู่ในไทยปัจจุบันคือพวกที่อพยพมาจากพม่าในศตวรรษที่ 16, 18 และ 19

พระยาสุฤติการบรรจง<sup>9</sup> ได้กล่าวว่า มอญได้อยู่ในประเทศไทยแต่กาลดึกดำบรรพ์ในภาคสุวรรณภูมิ ปรากฏตามแม่น้ำเจ้าพระยาและส่วนหนึ่งของแหลมมลายู มีร่องรอยหลายประการว่าเคยเป็นบ้านเมืองของมอญมาก่อน เช่น หลักฐานในทางเชื้อชาติและโบราณวัตถุ และเชื่อว่าชาวมอญเป็นผู้หักร้างดงป่าในแหลมมลายูทางเขตแดนไทยและก่อสร้างเมืองขึ้น ดังจะเห็นหลักฐานคือภาษามอญที่จารึกตามฐานพระพุทธรูป และศิลาจารึกซึ่งพบที่นครปฐม และลพบุรี ตลอดจนถึงนครลำพูนล่วงมาเป็นเวลาช้านาน

พิสัณฑ์ ปลัดสิงห์<sup>10</sup> ได้อธิบายว่า มอญเป็นชนชาติที่โบราณเก่าแก่ มีกำเนิดมากกว่าสองพันปีในแหลมอินโดจีน ชาติมอญมีอาณาจักรใหญ่ ๆ อยู่ 3 อาณาจักร คือ อาณาจักรสะเทิม อาณาจักรทวารวดี และอาณาจักรหริภุญไชย ในสมัยนั้นมอญรุ่งเรืองมาก เพราะมีอาณาจักรสะเทิม เป็นประจักษ์มาค้าขายกับอินเดีย และเป็นช่องทาง การแพร่พุทธศาสนาสู่อินแดนสุวรรณภูมิ ส่วนอาณาจักรทวารวดีมีศูนย์กลางที่นครปฐม และอาณาจักรหริภุญไชยสร้างขึ้นราว พ.ศ. 1204 ได้อยู่เจริญเจ้าหญิงจามเทวีขึ้นไปครอง ต่อมาอำนาจของชนชาติมอญเสื่อมลง ชนชาติขอมก็เข้ามาครอบครอง

<sup>8</sup>Erik Major Seidenfaden, The Thai People, (Bangkok: The Siam Society, 1967) p.107.

<sup>9</sup>สุฤติการบรรจง, พระยา. สมาคมไทยรามัญ ฉบับ พ.ศ. 2504 อ้างถึงในจำลอง ทองดี, แผ่นดินประเทศมอญ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้ว, 2529), หน้า 25.

<sup>10</sup>พิสัณฑ์ ปลัดสิงห์, มอญ: ชนชาติไร้แผ่นดิน (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อาทิตย์, 2525), หน้า 4-11.

อยู่ระยะหนึ่ง ก็ถูกชนชาติไทยที่อพยพลงมาจากตอนกลางของประเทศจีนจำกัดอิทธิพลของ  
ขอมออกไปและก่อตั้งอาณาจักรสยามขึ้น ดังนั้นมอญจึงยังคงเหลือเพียงอาณาจักรสะเทิม  
ซึ่งอยู่ในบริเวณตอนใต้ของประเทศพม่าปัจจุบัน อันได้แก่ เมืองหงสาวดี เมาะตะมะ  
ทวาย ตะนาวศรี

สุตารา สุจฉายา<sup>11</sup> ได้กล่าวถึงประวัติการสร้างชาติของมอญว่า  
เมื่อมอญได้มาตั้งอาณาจักรของตนแถบลุ่มแม่น้ำสาละวินและสะโตง ขณะเดียวกันในแถบ  
ตอนกลางของพม่า (ปัจจุบัน) ก็มีอาณาจักรพยู หรือศรีเกษตร ซึ่งมีเชื้อสายอิเบต-พม่า  
เจริญรุ่งเรืองอยู่ก่อน ส่วนมอญนั้นได้สร้างอาณาจักรสะเทิมขึ้นมาก่อน พ.ศ. 241  
โดยมีพระเจ้าสีหะราชา เป็นปฐมกษัตริย์ อาณาจักรสะเทิมมีความเจริญรุ่งเรืองมาก  
ได้ติดต่อกับอินเดียและลังกา และรับเอาอารยธรรมของอินเดีย เช่น ด้านอักษรศาสตร์  
และศาสนามาใช้ จนประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 พวกพยูได้ย้ายราชธานีมาอยู่ที่ Halin  
ซึ่งอยู่ตอนเหนือของเขตแดนชเวโบ และถูกพวกน่านเจ้ารุกรานจิ้งลี้ภัยลงทางใต้และ  
มาสร้างเมืองพุกามในปี 1392 ความอ่อนแอของพยูทำให้อีกพวกหนึ่งที่มีเชื้อสายเดียวกัน  
คือพวกมราม่า ( Mramma ) หรือพม่าซึ่งอพยพมาจากบริเวณเขตแดนจีน-  
อิเบต เข้ารุกรานและยึดครองดินแดนของพวกพยู ซึ่งในขณะนั้นอาณาจักรสะเทิมก็ได้  
โอกาสขยายอำนาจไปทางภาคกลางของกลุ่มแม่น้ำอิรวดี แต่ต่อมาก็ถูกพม่ารุกราน  
พวกมอญแถบนั้นจึงกลับมารวมกันอยู่ทางตอนใต้เช่นเดิม และสร้างเมืองหลวงขึ้นใหม่ที่  
หงสาวดีในปี พ.ศ. 1368 ซึ่งมีกษัตริย์ปกครองถึง 17 พระองค์ จนถึง พ.ศ. 1586  
หลังจากนั้นในช่วงปี 1600-1830 หงสาวดีตกอยู่ใต้อำนาจของพม่าจน พ.ศ. 1830  
มองโกลยกทัพมาตีพม่า มอญก็ได้รับเอกราชอีกครั้งหนึ่ง โดยมะกะโทหรือพระเจ้าฟ้ารั่ว  
ราชบุตรเขยของพ่อขุนรามคำแหงได้สถาปนาอาณาจักรมอญอิสระขึ้นที่เมืองเมาะตะมะ  
และปี พ.ศ. 1912 ก็ได้ย้ายเมืองหลวงกลับไปยังหงสาวดี ในสมัยพระเจ้าราชาธิราช  
นั้น หงสาวดีกลายเป็นศูนย์กลางการค้าที่ใหญ่โตแถบอ่าวเบงกอล อาณาจักรมอญเจริญ

<sup>11</sup>สุตารา สุจฉายา, "ประวัติศาสตร์มอญยุคต้น" วารสารเมืองโบราณ : 8-11.

สูงสุดในสมัยพระเจ้าธรรมเจดีย์ คือ ระหว่าง พ.ศ. 2015-2035 และหลังจากนั้น ในปี พ.ศ. 2094 หงสาวดีก็เสียให้แก่พม่า อละราชวงศ์ต้องขึ้นปกครองหงสาวดี จนถึงปี พ.ศ. 2283 สมิงกอพูธิเกศกู่เอกราชคืนได้และตั้งตนเป็นกษัตริย์ปกครองหงสาวดี และได้ยกทัพไปตีเมืองอังวะ ทำให้อาณาจักรพม่าสลายลง แต่แล้วในปี พ.ศ. 2300 อลองพญาภิภอบกู่อิสรภาพกลับคืนได้ อีกทั้งยังได้โจมตีมอญจนต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจพม่า และนับตั้งแต่นั้นมา มอญก็ไม่มีโอกาสกู้เอกราชคืนมาได้อีกเลย

สุภรณ์ โอเจริญ<sup>12</sup> ได้สรุปถึงสาเหตุที่อาณาจักรมอญต้องล้มลุกคลุกคลาน อยู่เสมอจนกลายเป็นชนชาติที่ไม่มีประเทศของตนเอง ทั้งที่มอญเคยเป็นชนชาติที่เจริญที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไว้ดังนี้

1. ขาดความทะเยอทะยานในการสร้างชาติทั้ง ๆ ที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่ได้เปรียบกว่าพม่า และยังมีวัฒนธรรม และอารยธรรมสูงกว่า มอญไม่ได้ใช้ความได้เปรียบนี้ให้เป็นประโยชน์เลย จะเห็นได้จากสมัยที่มอญตั้งอาณาจักรอิสระอยู่นั้น มอญไม่เคยที่จะรุกขึ้นไปตามลำน้ำอิรวดีหรือแม่น้ำแควจะรุกไปยังอารกัน คงรวมกันอยู่เฉพาะบริเวณปากน้ำ หรือตอนล่างเท่านั้น และเท่าที่สามารถตั้งเป็นอาณาจักรอิสระได้ บางครั้งก็เนื่องจากสถานการณ์ภายนอกอำนวยการให้ เช่น อาณาจักรสะเทิมที่สามารถอยู่ได้ถึง พ.ศ. 1600 เพราะระยะนั้นพม่าซึ่งอพยพมาที่หลังยังมีจำนวนน้อยไม่สามารถตั้งอาณาจักรได้

2. ขาดความสามัคคี จะเห็นได้จากอาณาจักรมอญในพม่า ตอนล่างมิได้รวมกันภายใต้ผู้นำคนเดียว ต่างมีผู้นำเป็นของตนเอง ทำให้เกิดการแข่งขันทะเลาะกัน นอกจากนี้ ตลอดระยะเวลาที่ดำรงความเป็นเอกราชนั้นก็ปรากฏว่ามี

<sup>12</sup>สุภรณ์ โอเจริญ, "ชาวมอญในประเทศไทย: วิเคราะห์ฐานะและบทบาทในสังคมไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น" วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2519 หน้า 22-27.

การแย่งชิงราชสมบัติกันเสมอ โดยเฉพาะหลังรัชกาลพระเจ้าฟ้ารั่ว จนถึงรัชกาล  
 อยุธยา มีการลอบปลงพระชนม์พระเจ้าแผ่นดินเพื่อชิงบัลลังก์ทุกรัชกาล

3. ชาตกาลังคน ทั้งนี้เพราะประการแรกถูกพม่าสังหารหมู่  
 เป็นจำนวนมากเสียหลายครั้ง ในสมัยที่ตกอยู่ที่อำนาจพม่า เช่น ในสมัยพระเจ้าอังวะ  
 ได้เกณฑ์มอญไปรบศึกช่อ แต่มอญหลบหนีจึงถูกลงโทษเผาหมู่ ประการที่สอง คือ อพยพ  
 เข้าสู่ประเทศไทยเมื่อไม่สามารถทนการบีบบังคับของพม่าได้ ประการสุดท้าย คือ ถูกเกณฑ์  
 ให้ร่วมทำสงคราม ส่วนมากมักจะร่วมอยู่ในกองทัพพม่ายกมารบกับไทย เช่น ในสมัย  
 พระเจ้าตะเบงชเวตี้ พระเจ้าบุเรงนอง เป็นต้น

4. ชาตพม่าที่สามารถ แม้ว่ามอญจะมีพระเจ้าฟ้ารั่วผู้กวีศรีภาพ  
 แต่อาณาจักรที่ตั้งขึ้นก็มีได้แต่ออกไปเท่าไคนัก แม้ในสมัยที่มอญปลื้มค้ำจากพม่าครั้งหลังสุด  
 มอญได้มีโอกาสขึ้นไปตั้งจนถึงอังวะ แต่ไม่สามารถรักษาไว้ได้ กลับถูกพระเจ้าอลองพญา  
 ตีกลับไปหอดอยรันมาและแพ้ในที่สุด

5. การที่มอญตั้งอยู่ระหว่างไทยกับพม่า ทำให้กลายเป็นจุด  
 ยุทธศาสตร์ และเนื่องจากมอญเป็นประเทศเล็กไม่มีอำนาจ จึงไม่สามารถดำเนินนโยบาย  
 และอยู่เป็นอิสระได้โดยลำพัง จึงถูกรุกรานจากทั้ง 2 ฝ่าย เพื่ออาศัยเป็นกำลังในกองทัพ  
 เท่ากับว่ามอญมีส่วนร่วมในสงครามไทย-พม่าทุกครั้ง ทำให้กำลังลดน้อยลง และชาติ  
 เสื่อมรภาพ บ้านเมืองวุ่นวาย โอกาสที่จะฟื้นตัวก็ยาก

หลังจากที่มอญได้ถูกรวมเป็นส่วนหนึ่งของพม่าตั้งแต่ปี 2300 แล้ว  
 สภาพของชาวมอญต้องดิ้นรนเพื่ออิสรภาพ และความอยู่รอดของตน ตลอดจนชาวมอญถูก  
 บีบบังคับจากพม่า ทำให้ชาวมอญอพยพเข้ามาในประเทศไทย ด้วยเห็นว่าเป็นดินแดน  
 แห่งเสรีภาพ และกษัตริย์ไทยเต็มพระทัยในการต้อนรับทุกโอกาส มอญเองก็มีความ  
 คุนเคยในเส้นทางที่เข้ามาในประเทศไทย เพราะถูกพม่าเกณฑ์ให้มารบกับไทยบ่อย ๆ  
 ยิ่งไปกว่านั้น สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมไทยยังคล้ายคลึงกับมอญ คือ มีลักษณะ  
 ภูมิประเทศแบบเดียวกัน ประชากรมีอาชีพเกษตรกรรม และมีความเป็นอยู่ อาหารการกิน  
 คล้ายกัน ที่สำคัญคืออนับถือพุทธศาสนาเหมือนกัน ทำให้มอญเลือกที่จะอพยพเข้ามาอยู่

ในประเทศไทยเมื่อต้องการหาที่ตั้งหลักแหล่งใหม่<sup>13</sup>

ในการอพยพของชาวมอญเข้าสู่ประเทศไทยนั้น มาในลักษณะต่าง ๆ กันคือ<sup>14</sup>

1. เข้ามาในฐานะเชลยสงครามใน พ.ศ. 2138 สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เสด็จยกกองทัพไปตีหงสาวดี แต่ไม่เป็นผลสำเร็จ เมื่อเสด็จยกทัพกลับพระองค์ก็กวาดต้อนครอบครัวมอญในมณฑลหงสาวดีมาเป็นจำนวนมาก

2. เข้ามาโดยการหลบหนีออกจากกองทัพพม่า ซึ่งเกณฑ์ให้ไปทำสงครามเสมอ เช่น การอพยพของชาวมอญในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ในราว พ.ศ. 2205 คราวพม่าเกณฑ์มอญไปรบศึกฮ่อ

3. เข้ามาในฐานะผู้ลี้ภัยทางการเมือง เช่น การอพยพเข้ามาในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เพราะก่อการกบฏแล้วไม่สำเร็จและถูกปราบ บางครั้งลี้ภัยจากภาวะสงครามภายในประเทศ เช่น การอพยพสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ ซึ่งเป็นระยะเวลาที่มอญทำสงครามเพื่อรวบรวมหัวเมืองมอญให้เป็นอิสระ

4. เข้ามาเมื่อได้รับความไม่พอใจในภาวะความเป็นอยู่ของตน เนื่องจากถูกพม่ากดขี่และขูดรีดในเรื่องภาษี และการเกณฑ์แรงงาน ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

<sup>13</sup>สุภรณ์ โอเจริญ, "ชาวมอญในประเทศไทย" วารสารเมืองโบราณ หน้า 16-17.

<sup>14</sup>R. Halliday, "Immigration of the Mon into Siam" .JSS, (50th anniversary Commemoration Publication, Vol1.p.67-71) อ้างถึงใน สุภรณ์ โอเจริญ, "ชาวมอญในประเทศไทย: วิเคราะห์ฐานะบทบาทในสังคมไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น" หน้า 44-46.



สำหรับเส้นทางที่ชาวมอญใช้ในการอพยพเข้ามาในประเทศไทยนั้น มี 3 ทาง โดยเริ่มจากเกาะตะมะ คือ<sup>15</sup>

1. ทางเหนือ อพยพเข้ามายังเมืองตาก หรือระแหง ทางด้านแม่ละเมา เช่นการอพยพสมัยสมเด็จพระเจ้าธนบุรี ใน พ.ศ. 2317
2. ทางใต้ อพยพเข้ามายังเมืองกาญจนบุรี ทางด้านเจดีย์สามองค์ ซึ่งเป็นเส้นทางที่ใช้กันมาก เช่น การอพยพสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
3. เข้ามาทางเมืองอุทัยธานี เช่น การอพยพในสมัยรัชกาลที่ 2 รว พ.ศ. 2358

ในสมัยปัจจุบัน หลังจากการอพยพที่มีการเขียนไว้ในพงศาวดารฉบับต่าง ๆ เรื่องของการอพยพของมอญเข้ามาในประเทศไทยที่ไม่มีการบันทึกไว้เป็นทางการก็คือ เมื่อใดที่มีปัญหาทางการเมืองในประเทศพม่า ก็มีมอญอพยพเข้ามาเป็นครั้งคราว ซึ่งส่วนใหญ่ก็เล็ดลอดเข้ามาไม่ถูกกฎหมาย บางพวกก็ถูกส่งตัวกลับไป แต่บางพวกก็อยู่ปะปนกับครอบครัวมอญเก่าแถวจังหวัดชายแดนไทย-พม่า โดยเฉพาะในเขตอำเภอสังขะบุรี และอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี<sup>16</sup>

จากผลการศึกษาของนักวิชาการที่กล่าวมาแล้วในตอนต้น พอจะสรุปได้ว่า ชาวมอญเป็นชนเผ่ามองโกลอยด์ และมีชื่อเรียกหลายอย่าง เช่น รามัญ มอญ ตะเลง และเพกวน มอญมีความเจริญในแถบสุวรรณภูมิมาก่อนไทยและพม่า เดิมชาวมอญมีถิ่นฐานอยู่ทางทิศตะวันตกของจีน ต่อมาได้อพยพลงมาทางใต้ และมาตั้งอาณาจักรอยู่ในดินแดนสุวรรณภูมิ โดยมาตั้งหลักแหล่งอยู่ทางลุ่มแม่น้ำอิระวดีในประเทศพม่า และทางลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาในประเทศไทย และจากหลักฐานที่พบในประเทศไทยนั้น

<sup>15</sup>Ibid.

<sup>16</sup>ชูสิริ จามรมาน และคณะ, "ความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมมอญที่มีต่อประวัติศาสตร์ไทย" รายงานการวิจัย สภาวิจัยแห่งชาติ (เอกสารอัดสำเนา) หน้า 20.

ชาวมอญที่อพยพมาตามลำน้ำเจ้าพระยานั้นเป็นยุคทวารวดี ปัจจุบันมอญกลุ่มนี้ได้ถูกกลืนกลายเป็นคนไทยหมดแล้ว ส่วนมอญที่ถือว่าเป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยนี้คือชาวมอญที่ได้อพยพจากพม่าเข้ามาในเมืองไทยในราวศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา เนื่องจากมอญไม่สามารถรักษาเอกราช ของตนเองไว้ได้จึงถูกรวมเป็นส่วนหนึ่งของประเทศพม่า ต่อมามอญทนการบีบคั้นจากนโยบายของรัฐบาลพม่าไม่ได้ จึงอพยพพากันหนีมาพึ่งแผ่นดินไทย

## 2. นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวมอญอพยพ

ชาวมอญที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยทั้งในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้รับการต้อนรับจากไทย โดยรัฐบาลไทยจัดหาสถานที่ที่เหมาะสมให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ร่วมกัน โดยเฉพาะบริเวณสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาตอนเหนือกรุงเทพขึ้นไป และตามลำน้ำแม่กลอง กล่าวคือ ชาวมอญที่อพยพเข้ามาครั้งกรุงศรีอยุธยา ส่วนใหญ่จะได้รับพระราชทานที่ดินให้ทำมาหากินอยู่ในกรุงศรีอยุธยาแถบชานพระนคร หรือเขตใกล้เคียง เช่น แถบปลายเขตแดนต่อกับจังหวัดนนทบุรี ครั้นถึงสมัยธนบุรี พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้อพยพไปอยู่ที่ปากเกร็ด แขวงเมืองนนทบุรี และที่สามโคก ปทุมธานี ต่อมารัชกาลที่ 2 ได้โปรดให้สร้างเมืองปากลัด โดยเอาพื้นที่แขวงกรุงเทพมหานครกับแขวงเมืองสมุทรปราการรวมตั้งเป็นเมืองใหม่ พระราชทานชื่อว่า "เมืองนครเขื่อนขันธ์" และได้ย้ายชาวมอญเมืองนนทบุรีไปอยู่เมืองนครเขื่อนขันธ์ ส่วนมอญที่อพยพมาครั้งหลังสุดในปี 2350 โปรดเกล้าฯ ให้ไปอยู่ที่นครเขื่อนขันธ์บ้าง ปทุมธานีบ้าง นนทบุรีบ้าง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าบริเวณที่ชาวมอญตั้งหลักแหล่งอยู่เป็นกลุ่มใหญ่ ได้แก่ ปากเกร็ด นนทบุรี สามโคก ปทุมธานี และนครเขื่อนขันธ์ หรือพระประแดง สมุทรปราการ รองลงมาได้แก่ตามลำน้ำแม่กลอง ในอำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม ราชบุรี และในกาญจนบุรี บริเวณอื่นที่พบได้แก่ อำเภอมหาชัย สมุทรสาคร ลพบุรี และทางเหนือ ที่ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ และยังมีกระจัดกระจายเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ในเพชรบุรี นครปฐม สมุทรสงคราม ธนบุรี พระนคร ฉะเชิงเทรา อยุธยา สุพรรณบุรี นครราชสีมา นครสวรรค์ ปราจีนบุรี เป็นต้น<sup>17</sup>

<sup>17</sup>Brian, L. Foster, "Ethnic Identity of the Mon in Thailand" Journal of the Siam Society, (January 1973)p.204.

ชาวมอญที่อพยพเข้ามาในไทย ไม่ว่าจะเข้ามาในลักษณะใดก็ตามจะได้รับการต้อนรับจากรัฐบาลไทยเป็นอย่างดี นโยบายการปกครองของรัฐบาลไทยที่มีต่อชาวมอญอพยพไม่ว่าจะเป็นสมัยอยุธยาหรือรัตนโกสินทร์ก็ไม่แตกต่างกัน คือ จะให้อยู่รวมกันเป็นหมู่พวกของตน และตั้งผู้นำชาวมอญให้ปกครองกันเอง ชาวมอญที่อพยพและอยู่ในประเทศไทยมานานแล้ว ลูกหลานที่เกิดมาก็จะถือสัญชาติไทย นอกจากนี้รัฐบาลยังได้ให้เสรีภาพในการประกอบพิธีทางศาสนาตามวินัยปฏิบัติของมอญซึ่งต่างไปจากไทยเล็กน้อย ตลอดจนสามารถปฏิบัติกิจกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อของตน เช่น การนับถือผี การฉลองเทศกาลต่าง ๆ เช่น สงกรานต์ ออกพรรษา ประเพณีต่าง ๆ ได้มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนเรื่องภาษานั้น รัฐบาลก็มีได้บังคับให้หันมาใช้ภาษาไทยแต่เพียงภาษาเดียว แต่ให้ใช้ภาษามอญได้ตามความสมัครใจ ภาษามอญจึงมีใช้อยู่ในปัจจุบันตามวัดมอญ และหมู่บ้านมอญ แม้จะมีภาษาไทยเข้าไปปะปนบ้างก็ตาม<sup>18</sup>

นอกจากนี้ ในสมัยอยุธยา ชาวมอญยังถูกกำหนดบทบาทและฐานะ เช่นเดียวกับชาวไทย กล่าวคือ ชาวมอญในประเทศไทยมีฐานะเป็นไพร่หลวง เช่นเดียวกับพลเมืองชาวไทย ซึ่งมีหน้าที่เข้าเวรรับราชการตามกำหนดระยะเวลา นอกจากนี้ชาวมอญยังมีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับพลเมืองไทยทั่วไป คือ จะได้รับพระราชทานครุฑมิกุมห้ามเพื่อลดหย่อนภาษีอากรในการประกอบอาชีพเป็นสิ่งตอบแทนในการทำราชการ ในด้านการศาลก็ได้รับความคุ้มครองภายใต้กฎหมายและศาลไทยเท่าเทียมกับคนไทยทุกประการ และเพื่อถวายสัตย์และแสดงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ไพร่หลวงรามัญยังมีหน้าที่ต้องเข้าพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาปีละ 2 ครั้งในเทศกาลตรุษและสารท

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ชาวมอญได้เข้ารับราชการในหน่วยงานที่สำคัญเกี่ยวกับการป้องกันประเทศ คือ กองอาทมาต ซึ่งมีหน้าที่สืบข่าวศึกและลาดตระเวนปลายค่านที่ติดต่อกับพม่า กองอาทมาตหมดความสำคัญลงเมื่ออังกฤษทำสงครามชนะพม่าใน พ.ศ.

<sup>18</sup> สุภรณ์ โอเจริญ, "ชาวมอญในประเทศไทย" วารสารเมืองโบราณ,  
หน้า 20.

2369 และในสมัยรัชกาลที่ 5 หลังจากที่รวมกองตระเวนกับการโปลิสเข้าเป็น  
กรมกองตระเวนขึ้นกับกระทรวงนครบาลแล้ว รัชกาลที่ 5 ได้โปรดยกคนมอญทั้ง 8  
กรมมาเป็นพลตระเวนแทนการจ้างคนภายนอก แต่กองมอญ 8 กรมได้รับราชการ  
เพียง 3 เดือนก็ถูกยกไปเป็นทหารเรือใน พ.ศ. 2436 นอกจากไพร่หลวงรามัญ  
สังกัดกรมกองต่าง ๆ แล้ว ยังมีชาวมอญอีกพวกหนึ่งตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่เป็นกลุ่ม ๆ  
ตามหัวเมืองหน้าด่านที่ติดกับประเทศพม่า ซึ่งเรียกรวมกันว่า "รามัญ 7 เมือง" ขึ้นต่อ  
เมืองกาญจนบุรี มีฐานะเป็นไพร่ส่วย ซึ่งต้องส่งส่วยทองแก่รัฐบาล และทำหน้าที่ลาด  
ตระเวนรักษาด่านอยู่เป็นประจำ ในยามสงครามก็มีหน้าที่สำคัญในการจัดตั้งกองเสบียง  
และที่พัก และยังถูกเกณฑ์เข้ากองทัพเช่นเดียวกับไพร่หลวงรามัญอื่น ๆ<sup>19</sup>

ชาวมอญในประเทศไทยมีบทบาทและความสำคัญต่อสังคมไทยทั้งด้านสังคม  
เศรษฐกิจและการเมือง ในด้านสังคมไทยได้รับอิทธิพลจากมอญในด้านต่าง ๆ เช่น  
การรับคัมภีร์พระธรรมศาสตร์มาใช้เป็นแบบแผนในการออกกฎหมายและกำหนดฐานะ  
ของพระมหากษัตริย์ การรับพุทธศาสนารามัญนิกาย การรับปีพาทย์มอญ ตลอดจน  
ประเพณีบางอย่าง เช่น สงกรานต์ แต่งงาน และการบวช ในด้านการศึกษา ในสมัย  
กรุงศรีอยุธยา เด็กมอญเข้าเรียนที่วัดและศึกษาเป็นภาษามอญ ครั้นถึงสมัยรัตนโกสินทร์  
ตอนต้น เด็กมอญบางส่วนเริ่มศึกษาภาษาไทยในโรงเรียนของคณะมิชชันนารี และใน  
สมัยรัชกาลที่ 5 ชาวมอญก็มีแนวโน้มที่จะหันมาศึกษาเป็นภาษาไทยโดยใช้หลักสูตรของ  
ไทย ในด้านเศรษฐกิจ ในสมัยอยุธยา รัฐบาลได้อาศัยแรงงานของไพร่หลวงรามัญใน  
การก่อให้เกิดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจทั้งในรูปแบบแรงงานและเงิน รวมทั้งสิ่งของ  
ในด้านการเมือง ชาวมอญบางส่วนได้สร้างปัญหาและความยุ่งยากแก่รัฐบาลด้วยการ  
เป็นกบฏและการเข้าเป็นคนในบังคับฝรั่งเศส อย่างไรก็ตามยังมีหัวหน้าชาวมอญที่ได้  
ทำคุณแก่ราชการไทย คือ เจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง) และเจ้าพระยามหาโยธา  
(ทอเรียะ) ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการป้องกันประเทศในสมัยไทยยังมีสงครามกับพม่า<sup>20</sup>

<sup>19</sup> สุภรณ์ โอเจริญ, "ชาวมอญในประเทศไทย : วิเคราะห์ฐานะและบทบาท  
ในสังคมไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น" หน้า 266-268.

<sup>20</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 269-270.

จะเห็นได้ว่า ชาวมอญที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยนั้น จะได้รับสิทธิและถูกกำหนดบทบาทฐานะ เช่นเดียวกับพลเมืองไทย แต่เนื่องจากรัฐบาลไทยมิได้บังคับให้ชาวมอญหันมายึดถือขนบธรรมเนียมไทยทั้งหมด ดังนั้นชาวมอญที่อาศัยอยู่ในไทยจึงได้พยายามบำรุงรักษาเชื้อชาติและขนบธรรมเนียมของตนไว้ ดังจะเห็นได้จากสิ่งต่อไปนี้

1. การยังคงรักษาภาษาพูดและภาษาเขียนของตนไว้

2. การสอนหนังสือมอญ การสวดและการเทศนาตามวัดต่าง ๆ และการเทศน์มอญออกอากาศทางสถานีวิทยุเป็นประจำทุกวันอาทิตย์ ซึ่งกระทำติดต่อกันมา 11 ปีแล้ว โดยเฉพาะการสอนภาษามอญนั้นมักกระทำที่วัด โดยมากพระเป็นผู้สอนและผู้เรียนคือศิษย์วัด การสอนมีมาตั้งแต่ยุครัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบัน สถานที่ที่มีการสอนเฉพาะบางปีแต่ทำไม่สม่ำเสมอ ปีหนึ่ง ๆ สอน 2-3 เดือน ได้แก่ ที่วัดบางกระดี่ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร วัดพลับ อ.สามโคก จ.ปทุมธานี วัดปรมัยยิกาวาส อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี วัดสโมสร อ.ไทรน้อย จ.นนทบุรี วัดโพธิ์โสภาราม อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี เป็นต้น ส่วนสถานที่ที่สอนสม่ำเสมอ คือ วัดบัวงาม อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี มีการสอนทุกปีตลอดมา โดยสอนปีละ 3-6 เดือน และสถานที่ที่สอนให้บุคคลระดับผู้ใหญ่ในปัจจุบัน คือ ที่วัดอาวุธวิกสิตาราม แขวงบางพลัด เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ได้ทำการสอนมาจนปัจจุบันนี้ประมาณ 4 ปีแล้ว

3. การประกอบประเพณีทางศาสนา เช่น วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา

4. การตั้งโรงพิมพ์หนังสือมอญ ผู้ริเริ่มคือ พระภิกษุบุญชั้น จนทหนัก ตอนแรกตั้งอยู่ที่วัดแค ต่อมาย้ายไปที่วัดโมกข์ ต.ตลาด อ.พระประแดง สมุทรปราการ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2469 ได้ย้ายไปตั้งที่วัดพิมพ์าวาส อ.บางประกง จ.ฉะเชิงเทรา

5. การก่อตั้งสมาคมไทยรามัญ เริ่มก่อตั้งในปี พ.ศ. 2506 โดย พลตรีพระศัลยเวทย์วิศิษฐ์ (สาย คชเสนี) เป็นนายกสมาคม สมาคมมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์กันในหมู่คนไทยเชื้อสายมอญ และบำรุงรักษาวัฒนธรรมประเพณีมอญเป็นหลักสำคัญ สถานที่ตั้งสมาคมเดิมอยู่ที่วัดศรีเทพ กรุงเทพมหานคร จนกระทั่งปี พ.ศ. 2523 ได้ซื้อที่ดินและปลูกสร้างอาคารสมาคมใหม่ที่ หมู่ 2 (หมู่บ้านบางกระดี่)

แขวงแสมคำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร<sup>21</sup>

จะเห็นได้ว่า นโยบายของรัฐบาลไทยที่มีต่อชาวมอญซึ่งอพยพมาตั้งแค่นั้น จะใช้วิธีการให้ที่อยู่อาศัยเป็นหมู่เป็นพวกของตน โดยการตั้งผู้นำปกครองกันเอง นอกจากนี้ยังอนุญาตให้ใช้ภาษามอญ ประกอบพิธีทางศาสนา วัฒนธรรมประเพณีและคำร้อง ความเชื่อของคนได้อย่างอิสระ ซึ่งปัจจุบันชาวมอญบางส่วนก็ยังคงคำรักษาเอกลักษณ์ เหล่านี้ของตนไว้ได้ และเนื่องจากชาวมอญทุกคนถือสัญชาติไทยจึงมีสิทธิเช่นเดียวกับคนไทย การที่ชาวมอญได้มีบทบาทไม่ว่าจะเป็นทางทหาร การเมือง หรือแม้แต่การเป็นไพร่หลวง ราษฎร์ซึ่งต้องทำพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาทุกปี แสดงให้เห็นว่า กษัตริย์ไทยและรัฐบาลไทยได้ให้เกียรติและยกย่องชาวมอญที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในไทยเป็นอย่างดี

### 3. จำนวนประชากรชาวมอญในประเทศไทย

จากการสำรวจสำมะโนประชากรโดยศาสตราจารย์นายแพทย์สุเอ็ด คชเสนี ซึ่งวิธีดำเนินการสำรวจครั้งนี้ใช้เวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2512 ถึง 2515 โดยการสำรวจ ข้อมูลระดับตำบล หมู่บ้าน มีผู้ช่วยสำรวจในแต่ละชุมชนช่วยสำรวจ อันได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส ครูในโรงเรียน หรือคนที่เป็นที่เชื่อถือของท้องถิ่น ซึ่งผลการสำรวจ พบว่า มีชาวมอญในประเทศไทยประมาณ 100,000 คน จากทั้งหมด 403 หมู่บ้าน 112 ตำบล และ 17 จังหวัด จังหวัดที่มีชาวมอญมากที่สุด ได้แก่ จังหวัดนนทบุรี ซึ่งมีถือ 22,230 คน รองลงมาได้แก่ จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งมีถือ 20,312 คน จังหวัดที่มีชาวมอญอาศัยอยู่น้อยที่สุดได้แก่ จังหวัดตาก ซึ่งมีเพียง 112 คน<sup>22</sup>

<sup>21</sup> สุจริตลักษณ์ ทีผลุง และคณะ, "บทบาทในค่าน้ำสังคม วัฒนธรรม และการเมืองของชนกลุ่มน้อยในกรุงรัตนโกสินทร์ ความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปี : มอญ" รายงานการวิจัย ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526, หน้า 128-132. (อัครสำเนา)

<sup>22</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 23-24.

Brian L. Foster<sup>23</sup> ได้อธิบายเกี่ยวกับจำนวนประชากรมอญในเมืองไทยว่า ไม่มีใครรู้ว่ามอญอาศัยอยู่ที่ไหน เพราะพวกเขามีสัญชาติไทย และไม่ได้ออกแยกออกจากคนไทยเพราะเกิดการกลืนกลาย จึงเป็นการยากที่จะตัดสินว่าใครเป็นมอญ ซึ่งถ้าจะดูกันที่ความชัดเจนในการใช้ภาษามอญแล้ว อาจจะมีไม่ถึง 100,000 คน แต่ถ้าจะนับสืบทอดตามสายบรรพบุรุษแล้ว จำนวนอาจจะมากขึ้น

#### 4. รูปร่างลักษณะและการแต่งกาย

ในเรื่องรูปร่างลักษณะและการแต่งกายนั้น ได้มีผู้ให้ความสนใจศึกษาไว้ดังนี้

Erik M. Seidenfaden<sup>24</sup> ได้อธิบายว่า โดยทั่วไปคนมอญมีรูปร่างคล้ายคนไทยแต่สูงกว่าและลำสันกว่า ส่วนสูงโดยเฉลี่ย 5 ฟุต 4 นิ้ว ผิวคล้ำกว่าคนไทย ตาสีน้ำตาลเข้มหรือดำ ซึ่งปัจจุบันการแต่งกายคล้ายไทย คือ ผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุง

โชติ สุวตถิ<sup>25</sup> ได้กล่าวถึงลักษณะการแต่งกายของชาวมอญว่า มอญในประเทศไทยหรือทะเลในพม่า นั้น พอสังเกตได้จากขนาดใหญ่และสูง ส่วนรูปพรรณสัณฐานเกือบเหมือนไทยทุกอย่าง ผู้หญิงมอญทั้ง 2 ประเทศนุ่งผ้าถุงหรือผ้าขึ้น และค่อนข้างสวย นอกจากนี้ยังชอบสวมเสื้อรัดตัวสีขาวในบางโอกาสและม้วนผมเป็นมวยอยู่ด้านหลังอีก

สุภรณ์ โอเจริญ<sup>26</sup> ได้อธิบายถึงการแต่งกายของมอญไว้ว่า มอญแต่งกายคล้ายพม่า คือ ชอบนุ่งผ้าที่เป็นตาหมากรุก ผ้าถุงของผู้ชายนั้นภาษามอญเรียกว่า "สะลิ่ง" หรือ "สลวง" ( Saluing ) ส่วนเสื้อก็คล้ายพม่า คือ เป็นเสื้อคอกลมผ่าอก

<sup>23</sup> Brian L. Foster, "Ethnic Identity of the Mon in Thailand" JSS.p: 204.

<sup>24</sup> Erik Major Seidenfaden, The Thai People, p.107-108.

<sup>25</sup> โชติ สุวตถิ, ชาวไทยและชนต่างเผ่าในเมืองไทย, วารสารสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ 8,2(กรกฎาคม-ธันวาคม 2519) : 47.

<sup>26</sup> สุภรณ์ โอเจริญ, "ชาวมอญในประเทศไทย : วิเคราะห์ฐานะและบทบาทในสังคมไทยสมัยอยุธยาตอนกลางถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น," หน้า 74.

ตลอด แขนทรงกระบอกและมีเสื้อตัวสั้นแบบเสื้อแจ็กเก็ตสวมทับอยู่ข้างนอก และใน  
 ชั้นต้นคงนิยมโพกผ้าที่ศีรษะ แต่พออยู่นานไปก็เลิกและหันมาไว้ผมแบบไทย ส่วนผู้หญิง  
 นิยมนุ่งผ้า "กานิน" ( Ganin ) ซึ่งคล้ายกับสะลองของชายแต่เล็กกว่า และมัก  
 เป็นสีพื้นและตาเล็ก ๆ ผ้านุ่งแบบนี้บางที่เรียกว่า ผ้ายาโดง และนิยมนุ่งกรอมสั้น  
 นอกจากนี้ เวลาทำงานจะมีผ้าคล้องคอ ส่วนผมนั้นนิยมไว้ผมยาวเช่นเดียวกับพม่า  
 และมักเกล้าทำเป็นมวย ซึ่งจะเกล้าทำก่อนไปข้างหลัง

จารุเกศ กาญจนภา<sup>27</sup> ได้อธิบายการแต่งกายดั้งเดิมของชาวมอญว่า  
 ผู้ชายนิยมนุ่งผ้าเรียกว่า จิลก ( Gilk ) เป็นผ้าเย็บติดกันก็คือโสร่ง บางทีมีความ  
 ยาวถึง 8 หลา นุ่งพันรอบเอว ชมวดปมส่วนที่เหลือรวบเป็น 3 ทบ เอาพาดขึ้นบนบ่า  
 เสื้อเป็นเสื้อตัวสั้นคอกลมผ่าอกตลอด แขนยาวทรงกระบอก ส่วนผู้หญิงนุ่งผ้านุ่งยาว  
 เรียกว่า กานิน ( Ganin ) ส่วนบนกว้างกว่าส่วนล่าง บางที่พวกผู้หญิงนุ่งผ้ากานิน  
 แบบเปิด คือ แหวกตรงกลางเป็นผ้านุ่งไม่เย็บขอบให้ติดกัน เมื่อนุ่งทบขอบ 2 ข้าง  
 เข้าด้วยกัน เวลาเดินจึงเห็นรอยแหวกของขอบผ้า เสื้อเป็นเสื้อตัวสั้นสีขาว หรือสีทอด้วย  
 ผ้าฝ้าย หรือไหม ในโอกาสมีงานจะมีผ้าพาดบ่าเป็นไหมสีสด สำหรับปัจจุบันชาวมอญ  
 ที่มีอายุจะนุ่งผ้าโสร่ง หรือบางที่นุ่งกางเกงจีนที่เรียกว่า กางเกงซาก้วย ผู้หญิงก็  
 แต่งกายเหมือนไทย คือ นุ่งผ้าถุง จะต่างกันที่ทรงผมซึ่งผู้หญิงมอญที่มีอายุจะไว้ผม  
 แบบมอญ คือ เกล้าผมปิดไว้ที่หลังศีรษะต่ำกว่าพม่า

จากการศึกษาข้างต้น อาจสรุปได้ว่า ชาวมอญมีรูปร่างลักษณะคล้ายคนไทย  
 แต่สูงใหญ่และลำสั้นกว่า การแต่งกายนั้นเมื่อแรกอพยพเข้ามาก็ยังคงแต่งกายแบบมอญ  
 แต่เมื่ออยู่นานเข้าก็แต่งกายคล้ายคนไทยแต่ก็ยังคงเอกลักษณ์ของมอญไว้อย่าง คือ หญิง  
 สูงอายุจะเกล้าผมมวย ส่วนชายสูงอายุจะนุ่งโสร่ง และเมื่อมีงานจะมีผ้าพาดบ่า เป็นต้น

<sup>27</sup>จารุเกศ กาญจนภา, "ประเพณีรามัญใน อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ"  
 วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร 2525 หน้า 7.



5. ลักษณะการตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัย

ได้มีผู้ให้ความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างบ้านเรือนของชาวมอญ  
กึ่งเช่น

Erik M. Seidenfaden<sup>28</sup> กล่าวว่า การสร้างบ้านเรือน  
ของชาวมอญนั้นคล้าย ๆ กับบ้านของคนไทยทั่วไป

นอกจากนี้ โชติ สุวตติ<sup>29</sup> ยังได้กล่าวถึงการสร้างบ้านของชาวมอญ  
ว่า บ้านเรือนที่สร้างก็ไม่แตกต่างของไทยมากนัก เว้นแต่จะต้องตั้งทางทิศตะวันออก-  
ตะวันตก ซึ่งบ้านคนไทยไม่พิถีพิถันเลย

สุเอ็ด คชเสนี<sup>30</sup> ได้อธิบายไว้ว่า การปลูกเรือนใหม่ของมอญนั้น  
ต้องมีเกณฑ์ที่ถูกต้อง เริ่มตั้งแต่การเลือกเวลาที่จะลงมือปลูก เลือกตำแหน่งปลูก  
ซुकเสาเรือน ตั้งเสาเรือน ขนาดของส่วนประกอบของบ้าน รวมทั้งการปลูกบ้านให้  
หันหน้าไปสู่ทิศเหนือ เมื่อคนมอญจะสร้างบ้านมักไปปรึกษาสมภารวัด หรือศึกษาเอง  
จากตำราโลกาสีทอิอันเป็นตำราเก่าซึ่งอธิบายถึงเกณฑ์โฉลกในการสร้างบ้าน การที่  
ชาวมอญมักสร้างบ้านโดยหันไปทางเหนือนั้น เพราะถือว่าในสมัยโบราณมอญต้องอพยพ  
มาจากถิ่นฐานทางเหนือ เมื่อย้ายมาอยู่ในแคว้นมอญในปัจจุบันก็ระลึกถึงถิ่นฐานเดิม  
จึงทำเช่นนั้น และเนื่องจากในประเทศไทยมีแม่น้ำต่าง ๆ มีแนวเหนือไปใต้ทั้งสิ้น  
ฉะนั้นบ้านมอญที่อยู่ริมน้ำจึงต้องปลูกขวางแม่น้ำ เพื่อให้บ้านหันไปทางทิศเหนือจึงถูก  
เรียกว่า "มอญขวาง"

<sup>28</sup> Erik M. Seidenfaden, The Thai People, p.108.

<sup>29</sup> โชติ สุวตติ, "ชาวไทยและคนต่างเผ่าในเมืองไทย," วารสารสำนักงาน  
คณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ : 48.

<sup>30</sup> สุเอ็ด คชเสนี, "วัฒนธรรมประเพณีมอญ," วารสารเมืองโบราณ  
10 (กรกฎาคม-กันยายน 2527) : 51.

## 6. ภาษา

ชาวมอญเป็นชนชาติที่มีความรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมมาแต่ก่อนในอดีตในแถบสุวรรณภูมิ มีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง ได้มีผู้สนใจศึกษาในเรื่องภาษามอญหลายท่าน ดังเช่น

David D. Thomas และ Robert K, Headly, Jr.<sup>31</sup> ได้กล่าวว่า ภาษามอญอยู่ในสายโมนิค ( Monic branch ) ซึ่งเป็นสายหนึ่งของตระกูลมอญ-เขมร ( Mon - Khmer Family ) ซึ่งอยู่ในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก ( Austroasiatic Phylum )

Brian L. Foster<sup>32</sup> ได้กล่าวว่า ภาษามอญจัดอยู่ในภาษาเดียวกับภาษาเขมรและภาษาชาวเขาที่อยู่ทั่วไปในแผ่นดินใหญ่ ซึ่งครั้งหนึ่งเชื่อกันว่ามีความสัมพันธ์กับแทบทุกภาษาในแถบนี้ เป็นจุดสำคัญในกลุ่มภาษาออสโตรเอเชียติก ( Austroasiatic ) และออสโตรนีเซียน ( Austronesian ) ภาษามอญเป็นภาษาที่ไม่มีวรรณยุกต์หรือเสียงสูงต่ำ แต่ก็มีลักษณะกึ่งวรรณยุกต์ที่เรียกว่า " Register "

จารุเกศ กาญจนานา<sup>33</sup> ได้กล่าวว่า ภาษารามัญเป็นภาษาตระกูล Austroasiatic เช่นเดียวกับชาติอื่น ๆ ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่นเดียวกับไทย เขมร ที่มีระดับเสียงสูงต่ำ ภาษารามัญมีพยัญชนะ 35 ตัว สระลอย

<sup>31</sup>David D. Thomas and Robert K, Headly, Jr., "More on the Khmer Subgrouping," Langna 25(1970), p.407.

อ้างอิงใน สุจริตลักษณ์ ศีผลุง และคณะ "บทบาทในด้านสังคม วัฒนธรรม และการเมืองของชนกลุ่มน้อยในกรุงรัตนโกสินทร์ ความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปี : มอญ" หน้า 21.

<sup>32</sup>Brian L. Foster, "Ethnicity and Economy: The Case of the Mon in Thailand" (unpublished Doctoral Dissertation, the University Press of Michigan, 1985), p.19.

<sup>33</sup>จารุเกศ กาญจนานา, "ประเพณีรามัญในอ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ" หน้า 7.

8 ตัว สระจม 12 ตัว เรียงอยู่ในบรรทัดเดียวกัน ชาวรามัญในประเทศไทยมีภาษาพูดที่ต่างกันไปตามท้องที่ อาจเป็นว่ามีการพูดต่างกันมาแต่เมืองพม่า ภาษารามัญแตกต่างกันตามสถานที่ในเมืองพม่ามีอยู่ด้วยกัน 3 ภาษา คือ ภาษารามัญที่เรียกว่า มอญเต็ง เป็นภาษาที่ใช้พูดแถบเมืองสะเทิม เมืองเมาะตะมะ มอญเตะ เป็นภาษามอญแถบเมืองละเก็ง เมืองทะเล และมอญูะเป็นภาษามอญแถบเมืองมะสิม เมืองมองมะละ

นอกจากนี้ พรรณพจน์ ปานทองคำ<sup>34</sup> ได้ศึกษาเกี่ยวกับภาษามอญในตำบลบางขันหมาก จังหวัดลพบุรี และพบว่า ภาษามอญเป็นภาษาที่ไม่มีวรรณยุกต์ระดับเสียง ทำนองเสียง และการลงน้ำหนักเสียง ไม่นับเป็นหน่วยเสียง สิ่งที่เป็นลักษณะเด่นของภาษา คือ ลักษณะน้ำเสียง ( Register ) ซึ่งเกิดในเสียงสระ และพยัญชนะทำให้เสียงสระมี 2 ชุด และเสียงพยัญชนะมี 2 เสียงย่อย โครงสร้างทางไวยากรณ์มีวิธีการสร้างคำด้วยการประสม การซ้อน การซ้ำและการลงอุปสรรคเทียมเมื่อนำหลาย ๆ คำมารวมกันจะเกิดเป็นวลี เนื่องจากวลีจะเกิดเป็นประโยค โครงสร้างประโยคโดยรวมเป็นแบบ ประธาน กริยา กรรม การพูดโดยทั่วไปจะละเว้นประธานเป็นส่วนใหญ่ เลือกใช้ถ้อยคำที่สั้นเข้าใจง่าย คือ พูดด้วยโครงสร้างผิว แต่เข้าใจลึก และเนื่องจากมอญไม่นิยมใช้คำสันธาน ทำให้คำสันธานมีใช้น้อย ลักษณะนามจะใช้ในบางกรณี ส่วนการเล่าเรื่องจะดำเนินคล้ายกับไทย แม้ว่าจะมีคำขึ้นต้นเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง แต่ก็สามารถนำมาเทียบกับภาษาไทยได้

R. Halliday<sup>35</sup> ได้อธิบายว่า ภายในหมู่บ้านมอญจะมีวัดประจำหมู่บ้านซึ่งใช้เป็นที่ประกอบพิธีทางศาสนา และให้การศึกษาแก่บุตร ภาษาที่ใช้ในหมู่บ้าน ตลอดจนในวัดทั้งบทสวดและบทเทศน์ก็จะเป็นภาษามอญ เด็กเล็ก ๆ ในหมู่บ้านจะพูดแต่ภาษามอญ จนกระทั่งเข้าโรงเรียนจึงจะเริ่มรู้จักภาษาไทยบ้าง เพราะ

34 พรรณพจน์ ปานทองคำ, "ภาษามอญตำบลบางขันหมาก จังหวัดลพบุรี" วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2525 หน้าบทคัดย่อ.

35 R. Halliday, "The Mons in Siam," The Journal of the Burmar Research Society, 12(1922), p.71.

มีการใช้หนังสือไทย อย่างไรก็ตามภาษามอญที่ใช้กันนั้นก็ได้รับอิทธิพลจากสำนวนไทย เนื่องจากมีการติดต่อกับคนไทย นอกจากนี้ภาษามอญที่ใช้ตามถิ่นต่าง ๆ ในประเทศไทย ยังมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง โดยเฉพาะในด้านเสียงสระ แต่ไม่ถึงกับเป็นอุปสรรคในการสนทนาติดต่อกัน

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า ภาษามอญเป็นภาษาตระกูลมอญ-เขมร ซึ่งจัดอยู่ในตระกูลออสโตรเอเชียติก ( Austroasiatic ) ภาษามอญไม่มีวรรณยุกต์ มีพยัญชนะ 35 ตัว สระ 20 ตัวเขียนเรียงอยู่ในบรรทัดเดียวกัน ส่วนภาษาพูดนั้นจะแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น แต่ไม่ถึงกับเป็นอุปสรรคในการติดต่อกัน

## 7. สังคม วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อของชาวมอญ

มอญเป็นชนชาติที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน และมีวัฒนธรรมประเพณีของตนเองมาเป็นเวลาช้านาน ซึ่งประเพณีเหล่านี้ครั้งหนึ่งเคยเป็นสถาบันหนึ่งของสังคมที่มีความสัมพันธ์กับโครงสร้างของสังคม แต่เมื่อสภาพแวดล้อมของสังคมเปลี่ยนไป ประเพณีก็กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่รักษาสืบมา เพื่อแสดงความเป็นมอญ ในส่วนที่เห็นได้จากประเพณี พบว่าชาวมอญเคยมีระบบเครือญาติที่แน่นแฟ้นกว่าไทย จะเห็นได้จากการนับถือสัตว์เป็นสัญลักษณ์ของตระกูล ละเว้นไม่ฆ่าสัตว์นั้น และผู้นับถือสัตว์ชนิดเดียวกันก็จะนับเป็นพี่น้องกันต้องมาร่วมทำพิธีกรรมต่าง ๆ ด้วยกัน และห้ามแต่งงานกัน ในการนับถือผีบรรพบุรุษจะมีสิ่งของพวกแหวนหรือผ้าหรือคาง เป็นสัญลักษณ์แทนวิญญาณ โดยมีลูกชายคนโตเป็นผู้เก็บรักษา ซึ่งสัญลักษณ์เหล่านี้จะผูกพันกับลูกหลานตลอดเวลา เพราะจะถูกนำไปร่วมในพิธีกรรมต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีอิทธิพลควบคุมความประพฤติของบุตรหลานที่ยังมีชีวิตกับบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดระบบเครือญาติของรามัญแน่นแฟ้น แต่ในปัจจุบันความเชื่อเรื่องเหล่านี้คลายลงมาก ข้อห้ามต่าง ๆ มิได้ปฏิบัติเคร่งครัดเหมือนก่อน แต่ก็ยังคงมีความนับถือผีบรรพบุรุษในแง่ที่เป็นบรรพบุรุษ แต่มิได้เชื่อว่าจะมีอิทธิพลต่อลูกหลานเช่นเดิม<sup>36</sup>

<sup>36</sup> จารุเกศ กาญจนานา, "ประเพณีรามัญในอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ" หน้า 59-62.

อย่างไรก็ตามยังมีชาวมอญที่ยังยึดมั่นในประเพณีต่าง ๆ ซึ่งประเพณีเหล่านี้จะเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันตั้งแต่ระยะแรกสุดของชีวิตจนกระทั่งตาย และเนื่องจากมอญมีความนับถือเลื่อมใสในพุทธศาสนา ขณะเดียวกันก็นับถือผีบรรพบุรุษและผีอื่น ๆ รวมทั้งเทวดาอารักษ์ ซึ่งเป็นเหตุให้มอญต้องปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมหลายอย่างให้เป็นที่ถูกใจผีและเทวดา และมีการปฏิบัติบางอันกระทำเพื่อให้ออกคล่องกับคติทางพุทธศาสนา หรือทำให้เป็นปรีชาธรรม เพื่อเป็นข้อคิดพิจารณา การปฏิบัติบางอันทำเพื่อป้องกันเสนียดจัญไร และบางอันก็ไม่สามารถจะอธิบายเหตุผลได้ว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น<sup>37</sup> ดังจะกล่าวต่อไปนี้

### 7.1 ประเพณีเกิด

สุเอ็ด คชเสนี ได้อธิบายถึงประเพณีการเกิดว่า การปฏิสนธิครรภ์ การคลอดและการโกนจุก การตั้งชื่อของมอญ มีกิจกรรมและพิธีกรรมที่อาจแตกต่างกันไปบ้างได้แก่ความเชื่อในระหว่างตั้งครรภ์ เช่น วางมะพร้าวผลหนึ่งไว้ที่หัวนอนขณะตั้งครรภ์เตรียมหม้อ 1 ใบ สำหรับใส่ผงขมิ้นเพื่อใช้ผสมน้ำดื่มและอาบจะได้คล่องง่าย ในหม้อขมิ้นใส่เข็มไว้เตรียมเจาะหูเด็ก ห้ามนั่งพิงเสาบ้านโดยเฉพาเสาเอกหรือไปนอนบ้านอื่น<sup>38</sup> ทั้งนี้เพราะประเพณีมอญยึดมั่นในเรื่องความบริสุทธิ์ทั้งร่างกายและจิตใจ หญิงมีครรภ์นั้นถือว่าไม่บริสุทธิ์ ฆาตกรบ้านหรือหลังไหล่ถูกกระดานจะทำให้เกิดราคะในบ้าน และถือว่าทำให้ผีบ้านไม่พอใจ ส่วนลูกที่คลอดออกมาถ้ายังไม่โกนผมไฟก็ถือว่าไม่บริสุทธิ์ ห้ามฆาตกรบ้านญาติเช่นกัน<sup>39</sup> นอกจากนี้ยังห้ามหญิงมีครรภ์ห้อยเท้าที่หัวบันไดบ้าน ห้ามเก็บผักไปส่งศพหรือเดินทางข้ามแม่น้ำลำคลอง หรือถ้าจำเป็นไปต้องเอาเข็มปักที่หมักวญหนึ่งเล่ม ห้ามอาบนำคอนกลางคืน<sup>40</sup>

<sup>37</sup> สุเอ็ด คชเสนี, "วัฒนธรรมประเพณีมอญ," วารสารเมืองโบราณ : 50.

<sup>38</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 50.

<sup>39</sup> จารุเกศ กาญจนานา, "ประเพณีรามัญใน อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ" หน้า 62.

<sup>40</sup> สุเอ็ด คชเสนี, "วัฒนธรรมประเพณีมอญ," วารสารเมืองโบราณ : 50.

นอกจากนี้ สำนิตย์ บุญชู<sup>41</sup> ยังได้กล่าวถึงข้อห้ามในขณะตั้งครรภ์ คือ ห้ามนั่งหันหลังกินข้าวให้เตาไฟ ห้ามกินข้าวตั้ง เพราะจะทำให้รกติดหลัง ห้ามนอนขวาง กระดานเพราะจะทำให้เด็กขวางลำตัวคลอดยาก ห้ามอาบน้ำกลางคืน ถ้าจำเป็นจะต้อง เอาไฟจุ่มน้ำเสียก่อน ห้ามกินข้าวเที่ยง ห้ามข้ามเชือกม้าเพราะจะทำให้ตั้งครรภ์นาน กว่ากำหนด ห้ามกินกล้วยปอกครึ่งหนึ่ง เมื่อกินข้าวเสร็จต้องเอามือลูบท้องถือว่าคลอด ง่าย ห้ามฆ่าสัตว์ตัดชีวิตเพราะจะทำให้ลูกในท้องอาการไม่ครบสามสิบสอง

สุเอ็ด คชเสนี<sup>42</sup> ยังกล่าวต่อไปว่า ขณะที่ตั้งครรภ์เจริญวัยต้อง ทำพิธีเสียกบาลเป็นรายเดือนไปจนกว่าจะครบไตรมาส เพื่อป้องกันมิให้ผีมา ทำอันตรายต่อครรภ์ ส่วนกิจกรรมและพิธีกรรมในระหว่างการคลอดไม่มีอะไรที่ แตกต่างกับของไทย ที่ต่างบ้าง คือ การอยู่ไฟ ในการก่อเตาไฟสำหรับอยู่ไฟนั้น ฝ่ายสามีต้องเป็นผู้ไปชุกดินนอกบ้านมาทำกันเตา ถ้าเป็นลูกชายให้ชุกมา 9 ก้อน ถ้าเป็น ลูกหญิง ให้ชุกมา 7 ก้อน สายสะดืออาจฝังที่เตา หรือนอกบ้านก็ได้แต่ต้องฝังให้ถูกทิศ เช่นถ้าเด็กเกิดเดือน 4, 5 หรือ 6 ต้องฝังทิศเหนือ ถ้าเกิดเดือน 7, 8 หรือ 9 ให้ ฝังทางทิศตะวันตก ถ้าเด็กเกิดเดือน 10, 11 หรือ 12 ให้ฝังทิศใต้ ถ้าเกิดเดือนอ้าย

<sup>41</sup> สำนิตย์ บุญชู, "คติชาวบ้านประยุกต์ในงานพัฒนาชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี ไทธรรมัญญู ตำบลคลองตากุด และตำบลคอนกระเบื้อง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี" เอกสารทางวิชาการ สาขาพัฒนาชุมชน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, มปป. หน้า 19. (อัครสำเนา)

<sup>42</sup> สุเอ็ด คชเสนี, "วัฒนธรรมประเพณีมอญ," วารสารเมืองโบราณ

เดือนยี่ หรือเดือน 3 ให้ฝังทางทิศตะวันออก เพื่อเด็กเกิดมาแล้วจะได้มั่งคั่งด้วย โภคทรัพย์ต่อไป

สำหรับชาวมอญนั้น เชื่อว่าดวงชะตาของมนุษย์นั้นพระพรหมเป็นผู้ลิขิต ให้หน้าผาก เด็กจะวาสนาดีหรือไม่ดีขึ้นอยู่กับลิขิตที่หน้าผาก เมื่อเด็กเกิดใหม่จะมีการ เตรียมของใช้เติกรวมทั้งเหล็กจารหนังสือและน้ำหมึก ผู้ทำพิธีถอนน้ำกระแจะจันทร์ใน ชามเดินไปที่หัวบันได ร้องประกาศแก่เทวดาผู้จะมาลิขิตหน้าผากเด็กว่า บัดนี้เด็กคน นี้เกิดแล้ว พร้อมกับพรมน้ำกระแจะจันทร์จากหัวบันได เรื่อยมาจนถึงตัวเด็ก เพื่อให้ พระพรหมเอาเหล็กจารและน้ำหมึกลิขิตดวงชะตาลงบนหน้าผากเด็กนั้น

ประเพณีมอญมีว่าขณะมารดาอยู่ไฟให้ เอาหวดที่ใช้หุงข้าวเหนียว พร้อมด้วยผ้าปิดหวดและรองหวดวางไว้ที่หัวนอนมารดา เพื่อกันไม่ให้มารดาเด็กเกิด ตกใจหรือเลือดขึ้นสู่เบื้องบน หลังคลอดได้ 3 ถึง 4 วัน ก็เริ่มพิธีออกจากไฟ โดย เตรียมข้าวของ เช่น ข้าวสวย หวด พลุ ไม้พายคนข้าว ถ่านจากเตาที่ใช้อยู่ไฟ น้ำ เอาไปวางไว้ที่พื้นดินหน้าบ้าน ราดน้ำลงบนไฟนั้น แล้วกล่าวคำเชิญเทวดาผู้รักษา เตาไฟให้กลับไปได้ เป็นอันเสร็จพิธี

## 7.2 ประเพณีการบวชนาค

เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า ชาวมอญเป็นผู้ที่เคร่งครัดในพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก และถือว่าผู้ชายมอญเมื่อถึงวัยสมควรก็จะบวช ซึ่ง ชูสิริ จามรมาน และคณะ<sup>43</sup> ได้อธิบายถึงประเพณีการบวชของมอญโบราณว่า ผู้ชายจะต้องท่องบทสวดมนต์ให้ได้เสีย ก่อน การบวชนาคของมอญแตกต่างจากของไทยมาก คือ ผู้บวชไม่ต้องโกนผมก่อน จะโกนผมในวันเข้าโบสถ์ ในวันสุกดิบนาคจะแต่งกายพิเศษ คือ จะแต่งกายแบบแพนซี ตัดผมทรงดอกกระพุ่มและมีดอกไม้ทัดหู เขียนคิ้ว เขียนตา ทาปาก ใส่เครื่องประดับ

<sup>43</sup> ชูสิริ จามรมาน และคณะ, "ความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมมอญที่มีต่อ ประวัติศาสตร์ไทย" หน้า 41.

มากมาย นอกจากนั้นยังมีหญิงสาวแต่งกายชุดไทยมอญ สวยงามมากถือคันเทียบหุ้ม  
 ดอกไม้อย่างมีระเบียบ การกินเลี้ยงในวันสุกดิบกินได้ทั้งวันไม่กำหนดเวลา ซึ่งถือว่าเป็น  
 เป็นการเชิญมาร่วมการกุศลแก่เจ้าภาพ ในวันเข้าโบสถ์ นาคจึงจะโกนผมแล้วแห่  
 ไปโบสถ์ วนรอบโบสถ์ 3 รอบ ก่อนที่นาคจะเข้าโบสถ์จะหันหลังกลับมาโปรยทาน  
 ในการโปรยทานคนอื่น ๆ สามารถร่วมโปรยทานกับนาคได้ โดยเอาของที่โปรย  
 ใส่ย่ามหรือถาดร่วมกับของนาค ในการบวชคนมอญนิยมบวชเณรควบคู่กันไป การ  
 แต่งกายของเณรจะแต่งเหมือนนาคทุกอย่าง ฤกษ์การเข้าโบสถ์ ไม่กำหนดว่าต้องเป็น  
 ตอนเช้า แล้วแต่ว่าฤกษ์ดีเวลาใดก็เข้าโบสถ์เวลานั้น อาจเป็นเช้า บ่าย เย็น หรือ  
 ค่ำก็ได้

### 7.3 ประเพณีแต่งงาน

ในสังคมหมู่บ้านชาวมอญในอดีต ชาวมอญมักนิยมที่จะแต่งงานกับ  
 ชาวมอญที่อยู่ห่างไกลกัน เช่น ชาวมอญที่ปากเกร็ดจะแต่งงานกับชาวมอญจากมหาชัย  
 และพระประแดง แต่ก็มีจำนวนหนึ่งที่แต่งงานกับชาวมอญที่อยู่หมู่บ้านใกล้ ๆ กัน แต่คน  
 ที่เกี่ยวพันนับถือผีเดียวกันหรือเป็นญาติสนิทกันห้ามแต่งงานกัน<sup>44</sup> เมื่อชายและหญิงตกลง  
 ที่จะแต่งงานกันแล้วก็จะบอกให้ผู้ใหญ่ไปสู่ขอ ฝ่ายชายก็ต้องจัดของมาหมั้นฝ่ายหญิง  
 พิธีการแต่งงานของมอญเรียกว่า วิเวียหมงคล นิยมจัดในเดือนคู่ เมื่อถึงวันแต่งงาน  
 ฝ่ายชายจะต้องเตรียมกระบุง 1 ใบ เรียกว่ากระบุงใส่ส้มพร้าว 1 ลูก ใบเงินใบทอง  
 เม็ดงา ถั่วเขียว ข้าวเปลือก ใบพลู และขนม เตรียมไว้ให้ผีตายาย พร้อมด้วยขันหมาก  
 ซึ่งขันที่ 1 มีเงินสินสอดทองหมั้น ขันที่ 2 ใส่ใบเงินใบทอง ดอกรั้ว ดอกไม้ที่เป็น  
 มงคล รวมทั้งข้าวตอก ถั่ว งา หมากพลูหุ้มด้วยผ้า ส่วนขันที่ 3 เป็นขันหมากเอก  
 จะมีขนมจีน หมากพลู ขนมต้มจืดสวยงาม เมื่อขบวนขันหมากไปถึงบ้านเจ้าสาว จะมี

<sup>44</sup>Brian L. Foster , "Ethnic Identity of the Mon in Thailand", Journal of Siam Society, :209-210.



ผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาวนำพานพุ่มที่เตรียมใส่พานนำไปเชิญขึ้นหมาก และก่อนที่เจ้าบ่าวจะขึ้นบ้าน จะมีหินรองเท้าเพื่อล้างเท้าก่อนขึ้นบ้าน พุ่มนี้คือ เด็กหญิงซึ่งอาจเป็นน้องหรือญาติเจ้าสาว เมื่อล้างเท้าเสร็จแล้ว เจ้าบ่าวก็มีของขวัญให้เด็กแล้วจึงขึ้นบ้านทำพิธีไหว้ผีมอญ ซึ่งจะไหว้ที่เสาเอกโดยใช้เครื่องเช่นที่ได้เตรียมมาในกระบุงผี เมื่อเสร็จจากไหว้ผีแล้วก็จะไหว้พ่อแม่ของทั้งสองฝ่าย และหลังน้ำสังข์ มอญถือว่า การหลังน้ำสังข์เป็นการที่พ่อแม่ฝ่ายหญิงยกลูกให้เป็นสิทธิขาดแก่ฝ่ายชาย เสร็จแล้วจะมีการผูกข้อมือรับขวัญ-เซ่น-สะใภ้ หลังเสร็จพิธีแล้วจะมีการปูที่นอนให้คู่บ่าวสาว โดยเลือกบุคคลที่มีคู่เคียง ห้ามใช้หญิงหม้าย แล้วก็ให้คู่บ่าวสาวขึ้นไปนอน เป็นอันเสร็จพิธีส่งตัวในพิธีแต่งงานของมอญ<sup>45</sup>

จะเห็นได้ว่า โดยทั่วไปแล้วประเพณีการแต่งงานของมอญนั้นจะคล้ายกับประเพณีไทยมาก เช่น เริ่มจากการสู่ขอ หมั้น แห่ขันหมาก หลังน้ำสังข์ ตลอดจนการส่งตัว แต่จะต่างกันบ้างในกรณีที่ ประเพณีมอญจะมีพิธีไหว้ผีมอญด้วย

#### 7.4 ประเพณีศพ

สำหรับประเพณีศพของมอญนั้น สุเอ็ด คชเสนี ได้อธิบายว่ามีทั้งพิธีการ และข้อห้ามที่ไม่ควรกระทำเกี่ยวกับศพมากมาย มอญแบ่งลักษณะการตายเป็น 2 อย่าง คือ การตายดีกับตายไม่ดี การตายดี คือ โรคชรา หรือป่วยมานาน ส่วนการตายไม่ดี คือ การตายด้วยโรคปัจจุบัน อหิวาตกโรค ฝีดาษ กาฬโรค บวมเรื้อน ถูกฟ้าผ่า ตองอาวุธ จมน้ำ ตกต้นไม้ งูกัด เสือกัด แขนงคอตาย เป็นบ้า ตายทั้งกลม ตายคนเดียวโดยไม่มีผู้รู้เห็น รวมทั้งศพเด็กที่อายุต่ำกว่า 12 ขวบ ไม่ว่าจะตายด้วยเหตุใด ศพเหล่านี้ไม่มี การเผา มีแต่ฝังอย่างเดียว และต้องเอาออกจากบ้านอย่างรีบด่วน ไม่มีการทำบุญเลี้ยงพระที่บ้าน การให้ทานด้วยอาหารดิบ เช่น ข้าวสาร เกลือ พริก น้ำมัน อาจให้ได้ถวายาก ทำบุญต้องทำหลังจากตายเกิน 7 วัน หรือในเดือนปีที่ถัดจากนั้นไป การเอาศพไปสุสานต้องห้ามไปด้วยแคร่ไม้ไผ่ การตายบางลักษณะมีพิธีกรรมที่แปลก เช่น การถูกฟ้าผ่าตายหรือถูกคอตาย ให้เอาศพนอนในรางหมูแล้วอาบน้ำศพตรงตำแหน่งที่ตายโดยชุกหลุมลึกเท่าความสูงของศพแล้วฝังในทำยี่นให้ศพหันหน้าไปทางทิศอีสาน ฝังให้หน้าผากพ้นผิวดิน

<sup>45</sup> สานิตย์ บุญชู, "คติชาวบ้านประยุกต์ในงานพัฒนาชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี ชาวไทยรามัญ ต.คลองตากุด และต.ดอนกระเบื้อง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี" หน้า 23-24.

4 นิ้ว สยายผมศพออก เอาคราดลากไปบนเส้นผมนั้น 7 เทียว ขณะคราดให้กล่าวคำ  
 พิษฐานว่า "ขอให้ฝนตกดี ขอให้น้ำเต็มคลอง" การตายจากการตกต้นไม้ให้กว้าวมศพ  
 3 ครั้ง ผู้ที่จะกว้าวมศพนั้นเป็นญาติหรือเป็นผู้สนิทได้ ถ้าเป็นหญิงได้ยิ่งดี เพื่อกันไม่ให้  
 ผีเข้าหับศพนั้น การตายทั้งกลมมีวิธีการทำศพแตกต่างไปจากศพที่ตายด้วยเหตุอื่นเป็น  
 อันมาก เพราะถือว่าผีคู่มากกว่า ขณะเอาศพใส่แคร่ไปสู่สุสาน สามีนผู้ตายต้องสะพายดาบ  
 เดินนำศพเป็นผู้นำขบวน เดินไปได้หน่อยต้องเอาดาบออกมาเงื้อง่าทำจะฟันไปทางศพ  
 ขณะเดินให้ทำเช่นนั้นบ่อย ๆ จนถึงสุสาน ก่อนจะฝังหรือเผาศพนั้น สามีนจะต้องกล่าวกับศพ  
 ว่า "บัดนี้เราก็ตายจากกัน เสื้อผ้าของเจ้าข้าเอามาให้หมดแล้ว เจ้าจงอย่ากลับไป  
 บ้านหรือไปหลอกหลอนใคร ๆ ลูกของเจ้าก็อยู่กับเจ้าแล้ว เจ้าจงอย่ากลับไปขอเอามาอีก"  
 เมื่อกลบลูกฝังศพต้องปักไม้แหลมไว้ 4 อัน และเอาหนามมาสะไว้ข้างบนด้วย ซากลับห้าม  
 เหลียวไปดูข้างหลัง พอถึงเขตหมู่บ้านสามีนต้องพูดอีกว่า "ที่นี่เจ้าจะตามกลับมาไม่ได้อีกแล้ว"  
 พูดแล้วเอาดาบชี้คี่เส้นตามขวางลงบนดิน 3 เส้น เพื่อกันไม่ให้ผีเข้าไปในหมู่บ้านได้

สำหรับการทำศพที่ตายคืนนี้ ชาวมอญเก็บศพไว้ที่บ้านได้ และให้เอาศพ  
 วางบนเตียงไม้ไผ่ชนิดหนึ่งซึ่งทำขึ้นเฉพาะศพนั้น ๆ เรียกว่า "โจ้งเมื่อยะ" ซึ่งแปลว่า  
 "เตียงชนะ" คือให้ผู้ตายเอาชนะต่อภูมิตั้ง 4 เตียงจะมีเสา 6 ต้น ตัวเตียงสูง 8 กำมา \*  
 ยาว 5 สอก กับ 4 นิ้ว กว้าง 1 สอก 4 นิ้ว โดยทำซ้อนกัน 4 ชั้น วิธีทำเตียง คือ  
 เอาไม้ไผ่ซี่ยาว 2 อันวางขนานกันและห่างกันเท่ากับความกว้างของเตียง ที่ตรงปลาย  
 ของไม้ทั้งสองให้ผูกไม้สั้นประกบหัวท้ายนับเป็น 1 ชั้น ทำเช่นนั้นเหมือนกันให้ครบ 4 ชั้น  
 ซ้อนกัน ชั้นบนสุดปูพื้นด้วยไม้ระแนงทางยาว 8 อัน ทางขวางอีก 8 อัน ผูกเสาเตียง  
 6 ต้นโดยให้อยู่ตรงมุม 4 ต้น และตรงกลางสองข้าง ๆ ละต้น เอาไม้ระแนงผูกรอบ  
 ปลายเสาทั้ง 6 แล้วลาดเพดานด้วยผ้าไหม หรือกระดาษ จำนวน 20 แผ่น แขนว  
 ดอกไม้และธงที่เสาและเพดาน ที่หัวและท้ายเตียงแขวนกระถงดอกไม้दानละ 2 กระถง  
 แต่ละกระถงใส่ดอกไม้ 3 ดอก จากเพดานผูกเชือกห้อยลงมาให้ตรงกับสะคือศฟ

\* กำมา เป็นมาตราวัดความยาว โดยถือเอาระยะห่างระหว่างปลายข้อพับของ  
 แขนถึงปลายสุดของนิ้วกลางในขณะที่กำมือแน่นสนิท แล้วคว่ำหน้าแขนลงหาบแน่นกับสิ่งที่  
 ต้องการวัด

ที่ปลายเชือกผูกแหวนได้ 1 วง และกรรไกรหนีบหมาก 1 อัน แหวนนี้หมายถึงจักขุญาณ  
 สำหรับผู้ตายจะได้ใช้เพื่อความกระจ่างแจ้งต่อภพหน้า ส่วนกรรไกรนั้นเพื่อจะได้ใช้  
 ประหัตประหารกิเลสทั้งปวง

ส่วนการอาบน้ำศพมอญก็คล้ายคลึงกับของไทย โดยเอาหม้อใหม่มา  
 2 ใบ ใบหนึ่งใส่ น้ำเย็น อีกใบหนึ่งใส่น้ำอุ่น อาบน้ำด้วยน้ำเย็นก่อนแล้วจึงอาบด้วยน้ำอุ่น เปลี่ยน  
 เสื้อผ้าโดยใส่กางเกงให้ก่อน ไม่ว่าผู้ตายจะเป็นหญิงหรือชายต้องใส่กางเกงทั้งนั้น  
 กางเกงทำโดยผ้าผืนหนึ่งหรือผ้าชิ้นที่ศพนั่งอยู่ตามทางยาวจากข้างล่างขึ้นมาแล้วเย็บตะเข็บ  
 ให้ติดกันเป็นรูปกางเกง กางเกงนี้เรียกว่า "โปง-มอย" เมื่อนุ่งกางเกงแล้วก็ยกศพนอนบน  
 เบียงและใส่เสื้อทางกลับให้แก่ศพ ต่อมาก็มัดหัวแม่มือ หัวแม่เท้าศพให้ติดกันด้วย  
 ด้าย ปล่อยผมของศพให้สยายออก ใส่หมากหนึ่งคำกับเงินหนึ่งสลึงลงในปากศพเป็นคำ  
 เดินทางข้ามแม่น้ำไปสู่ปรภพ คลุมศพด้วยผ้าขาวใหม่หนึ่งผืน ที่ใกล้ศพมีของต้องตั้งไว้  
 คือไฟหนึ่งดวง และกระบุงอีกหนึ่งใบ เรียกว่า กระบุงเปิง-หะ-มาว หรือกระบุงวิญญาน  
 ภายในใส่เสื้อผ้าของผู้ตายที่ปลายเท้าของศพจะตั้งเตาไว้หนึ่งเตา ซึ่งจะติดไฟไว้ตลอด  
 เวลาไม่ให้ดับลงได้ ต้องเอาไฟไปกับศพด้วยขณะที่ออกจากร้าน ถ้าศพนั่งจะเผาก็เอาไฟ  
 นี้ไปจนถึงสุสาน ถ้าจะฝังก็ต้องหิ้วไฟนี้ทิ้ง

ในระหว่างที่ตั้งศพไว้ที่บ้านนั้น มอญไม่มีประเพณีการสวด  
 พระอภิธรรมเหมือนอย่างไทย แต่จะเชิญผู้มีความรู้หรือผู้สูงอายุมาอ่านหนังสือต่าง ๆ  
 เช่นหนังสือพุทธประวัติ ด้วยทำนองเสนาะให้ผู้มาร่วมงานฟัง เพื่อจะได้ไม่ง่วงนอนและ  
 จะได้อยู่เป็นเพื่อนศพ นอกจากนี้ยังห้ามไม่ให้เอาโลงศพขึ้นบ้าน เพราะถือว่าเป็นเสนียด  
 จัญไร ถ้าจะเอาศพใส่โลง ต้องทำโลงที่นอกตัวเรือน ทำเสร็จต้องรดน้ำขมิ้นซึ่งเท  
 ออกมาจากกระบอกไม้ไผ่ กระบอกนี้เมื่อรดน้ำแล้วต้องหิ้วทิ้งไปทางข้างหลังหรือหุบ  
 เสียให้แตก การเอาศพลงจากเรือนในสมัยโบราณไม่ให้เอาลงทางบันได หรือฝาเรือน  
 แล้วเอาศพออกทางนั้น แต่บางแห่งเอาศพลงบันได แต่ต้องทำบันไดสำหรับสิ่งต่างหาก  
 เวลาเอาศพลงต้องเอาทางเท้าลงก่อน เอาเตียงตั้งศพลงตามทีหลัง เอาศพใส่ในโลง  
 ที่ยกเข้ามารับที่ต้นบันได ส่วนเตียงตั้งศพเอาลงมาวางไว้ข้างต้นโลงหรือวางบนโลงก็ได้  
 การจะหามโลงศพต้องทำคานหาม ไม่ให้แบกคานบนบ่าจนกว่าจะพ้นเขตหมู่บ้าน เมื่อพ้น

หมู่บ้านแล้วจึงเอาขึ้นบนบ่าได้ และการหามศพนั้นต้องยกเอาเท้าไปก่อน ส่วนศีรษะไปทีหลัง

เมื่อศพถึงป่าช้าก็ให้เวียนโดยอุตตราวัตร แล้วให้วางศพลงได้ ถ้าจะฝังก็ให้ขุดหลุมในตอนนั้น และมักฝังทั้งโลงด้วยพร้อมกัน ถ้าจะเผาศพนั้นต้องเอาหินมากองเอาไว้ แล้วเอาเชือกค้ายพันเวียนรอบกองหิน 7 รอบ เอาศพล่างบนกองหินแล้วเผาด้วยไฟจากเตาที่จุดไว้ที่ปลายเท้าศพขณะที่ตั้งไว้บนาน ขณะที่ไฟเริ่มแรงขึ้นให้ผู้ชายสองคนยืนคนละข้างของโลงศพ ถือผ้าขาวมาโยนผ่านขึ้นข้ามโลงศพให้อีกฝ่ายหนึ่งรับและโยนกลับสลับกันไปมาสามครั้ง เมื่อไฟมอดก็เก็บกระดูกในลักษณะเช่นเดียวกับไทย แต่ที่แปลกคือ ใบโพธิ์ที่ใช้เก็บกระดูกนั้น เจ้าภาพจะเก็บเอาไว้ใช้ในพิธีปลงศพ ซึ่งทำในตอนเช้าตรู่ของวันทำบุญเจ็ดวัน

สำหรับการปลงศพพระภิกษุ โดยเฉพาะพระชั้นผู้ใหญ่ นั้น ชาวมอญนิยมสร้างปราสาทซึ่งมีจำนวนยอดตั้งแต่ 1 จนถึง 9 ยอด ขึ้นอยู่กับทุนทรัพย์ เพราะถือว่าพระภิกษุเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ ควรทำที่เผาให้สวยงาม และไม่ปนเปื้อนกับจิตกาธานของคนธรรมดา การจุดไฟเผาศพก็จะไม่เผาด้วยมือ แต่จุดด้วยไฟจากลูกหนูแทน ลูกหนูเป็นกระบอกกลมยาวประมาณหนึ่งศอก หน้ากว้างประมาณหนึ่งคืบ ภายในกระบอกบรรจุดินไฟ ปลายกระบอกข้างหนึ่งเจาะรูให้ประกายไฟออกเพื่อผลักดันให้ลูกหนูวิ่งไปข้างหน้า โดยเอากระบอกนี้ห้อยไว้กับลวดเหล็กเพียงหลวม ๆ เมื่อลูกหนูวิ่งไปจนสุดลวดเหล็กแล้วก็จะหลุดจากปลายสายลวด และลอยไปกระทบปราสาทและโลงอีกต่อหนึ่ง ส่วนมากปราสาทและโลงที่ใช้ลูกหนูจุดนี้มักทำจำลองไม้ไผ่ของจริง เพราะเกรงจะทำให้เกิดความเสียหายและภาพที่ไม่น่าดู <sup>46</sup>

### 7.5 ความเชื่อในเรื่องการนับถือผี

เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า ชาวมอญมีความเชื่อในเรื่องการนับถือผีควบคู่กับการนับถือพุทธศาสนา เรื่องการนับถือผีนั้น มอญเชื่อว่ามาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ผีที่เป็นที่นับถือทางเมืองมอญมีอยู่หลายผีด้วยกัน ตามความนับถือของมอญแต่ละกลุ่ม ซึ่งในเมืองมอญแบ่งออกเป็น 3 พวก คือ มอญเตี้ย คือพวกอาศัยอยู่เมืองพะสิม นับถือผี

<sup>46</sup> สุเอ็ด คชเสนี, "วัฒนธรรมประเพณีมอญ" วารสารเมืองโบราณ หน้า 56-59.

มะพร้าว มอญเตี้ยๆ อาศัยอยู่ในหงสาวดี นับถือผีฟ้า และมอญญะ คือพวกที่อาศัยอยู่  
เมืองสะเทิม นับถือผีกระบอกไม้ไผ่ นอกจากนี้ยังมีอื่นที่มีเรื่องราวสืบเนื่องมาจากประวัติ-  
ศาสตร์คือผีตะโค มอญในไทยนั้น นอกจากจะนับถือผีต่าง ๆ ข้างต้น โดยการรับ  
เอาจากบรรพบุรุษตั้งแต่อาศัยอยู่ในเมืองมอญแล้ว ยังพบว่ามีการนับถือผีอื่น ๆ เช่น ผีงู  
ผีไก่ ผีเต่า ผีข้าวเหนียว ถ้านับถือผีงู ผีไก่ ถ้าทำพิธีรำผีจะต้องเอางูมาทำอาหาร  
เพื่อเซ่นสรวงบรรพบุรุษด้วย ถ้านับถือผีเต่า และเดินออกจากบ้านไปพบเต่ากลางทาง  
และไม่อยากฆ่า ก็ต้องออกปากว่า เต่านั้นเน่า และให้หลีกทางไปเสีย ถ้าไม่พูดจะต้อง  
เอาเต่าขึ้นมาทำอาหารเซ่นสรวงบรรพบุรุษก่อนจึงจะกินได้ ถ้านับถือผีข้าวเหนียวหาก  
มีผู้ยกได้ข้าวเหนียวในบ้านตน คนในบ้านจะให้หรือขายให้ไม่ได้ แต่หาขโมยโดย  
ไม่ให้เจ้าของบ้านทราบจึงจะไม่เป็นไร การนับถือผีนั้นจะรับกันเป็นทอด ๆ จาก  
บรรพบุรุษ และผู้ทำหน้าที่รับคือบุตรชายหัวปีของตระกูล เมื่อถึงคราวทำพิธีรำผีบุตรชาย  
นั้นจะเป็นผู้เข้าพิธี เรียกว่า ต้นผี ส่วนบุตรหญิงนั้น ถ้ายังอยู่ในบ้านและยังไม่มีสามีก็มี  
สิทธิร่วมในตระกูลนั้นได้ ถ้าแต่งงานแล้วถือว่าเป็นสมาชิกของผีใหม่ คือ ของสามี <sup>47</sup>

พิธีรำผีมอญ จัดเป็นพิธีกรรมทางครอบครัวพิธีหนึ่ง มีสาเหตุ  
ของการจัดขึ้นมาคือ <sup>48</sup>

- 1) เมื่อภายในครอบครัวมีคนเจ็บป่วย และให้โต้งหรือคนทรงดู  
และว่าเจ็บไข้เพราะเนื่องจากผีผี เช่น มีคนมีกรรมมานอนค้างคืนในบ้าน หรือสามี  
ภรรยาที่เป็นผีอนมานอนค้างคืนในบ้าน จะต้องกระทำพิธีเลี้ยงผี
- 2) เมื่อครอบครัวใดไม่มีบุตรชายเป็นผู้รักษาศรีเรือนต่อไป  
ก็ถือว่าหมดผีเรือน จะต้องกระทำการถอนเสาเอกออกจากบ้าน ซึ่งเท่ากับการเชิญผีเรือน  
ออกจากบ้าน และให้ไปอยู่ศาลที่สร้างไว้ให้เป็นที่ใหม่

<sup>47</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 51-53 .

<sup>48</sup> มณีรัตน์ ทวณเจริญ, "ไปคู่วิธีรำผีมอญที่ราชบุรี," อนุสาร อสท. 17, 3  
(ตุลาคม 2519) : 27.

การทำพิธีรำผีมอญมี 2 วิธี คือ

1) การกระทำพิธีแบบธรรมคา คือ มีการจัดเลี้ยงอาหารตามปกติ ไม่มีพิธีตองอันใด

2) การทำพิธีกินทั้งยืน หรือที่เรียกว่า พิธีรำผี กล่าวคือ ในขณะที่มีการยี่นรำ จะมีการหยิบอาหารกินไปด้วย

นอกจากนี้ สุเอ็ด คชเสนี<sup>49</sup> ได้อธิบายถึงการประกอบพิธีรำผีว่า การประกอบพิธีรำผีนั้น มักทำในฤดูแล้ง ประมาณเดือน 4 ถึงเดือน 6 เว้นไม่ทำในวันพระ สิ่งแรกที่ต้องทำคือ บอกกล่าวญาติผีเดียวกัน เชิญแขกอื่นให้มาร่วมในพิธี จัดซื้อข้าวของ และปลูกโรงพิธีภายในบริเวณบ้านของตน โรงพิธีปลูกด้วยเสา 6 ต้น มุงหลังคา และอาจทำพาไลข้าง ๆ สำหรับแขกนั่ง หันหน้าโรงพิธีไปทางด้านตะวันตก ด้านหลังของโรงพิธีทำหิ้งยาวสำหรับวางของเพื่อใช้ในการรำผี ซึ่งจัดไว้เป็นชุด ๆ บรรจุอยู่ในอ่างโลหะขอบสูง ในอ่างเหล่านี้จะมีกล้วย อ้อย มะพร้าว ขนมชนิดต่าง ๆ ปลาย่าง ไก่ต้มพร้อมด้วยน้ำจิ้ม นอกจากนี้ มีเครื่องอุปกรณ์ที่ใช้ในการรำ เช่น ใบสั่นพราหมณ์ ตาบ 2 หรือ 3 คู่ แหวน 2-3 อัน เอาคนกล้วย 2 คนผูกเข้ากัน เสาหน้าคูดของโรงพิธีด้านหน้าของโรงพิธีห่างออกไปจะปลูกต้นหว้าไว้ 1 ต้น ที่โคนต้นหว้ามีอ่างใส่น้ำ สำหรับใช้อาบหน้าให้คนผี นอกจากนี้ต้องหาพิณพาทย์มอญ 1 วง เพื่อใช้บรรเลงประกอบการรำ ให้อยู่ที่ระเบียงโรงพิธี จากเพดานของโรงพิธีคอนไปทางหลัง มีผ้าผืนหนึ่งผูกห้อยลงมาถึงพื้น เรียกว่า ยาด-หะ-ลั่ว เมื่อเกาะผ้าผืนนี้จะทำให้ผีออกจากร่างของคนทรง

ผู้อำนวยพิธีรำผี หรือที่เรียกว่า "โตง" ซึ่งอาจเป็นหญิงหรือเป็นชายก็ได้เป็นผู้ทำงานนี้เป็นอาชีพ จะเป็นผู้สังการให้คนผีหรือญาติทำพิธีกรรมต่าง ๆ และ

<sup>49</sup> สุเอ็ด คชเสนี, "วัฒนธรรมประเพณีมอญ" วารสารเมืองโบราณ

รำแต่ละบทสำหรับผีต่าง ๆ ที่ตนเชื่อมา แล้วแต่ว่าบทนั้นจะใช้สำหรับผีใด จำนวนผีที่จะรำและบูชาขึ้นอยู่กับแต่ละตระกูล บางตระกูลเชื่อผีมาน้อย บางตระกูลเชื่อผีมามากแล้วแต่ศักดิ์ศรีของผีแห่งตระกูลนั้น ๆ ในขณะที่ทำพิธีบางที่ก็เกิดผีเข้า บางที่ก็ไม่เข้า ผู้ที่จะถูกผีเข้านั้นไม่ใช่ตัวผู้อำนวยพิธี แต่อาจเป็นตนผี คนในวงศ์ญาติ หรือแขกที่มาในงานก็ได้

การประกอบพิธีรำผี จะเริ่มโดยการเชิญผีของตระกูลให้เข้ามาในโรงพิธีก่อน บางรายเชิญจากที่ในบ้าน หรือจากเรือนผีซึ่งปลูกอยู่แล้วในบริเวณบ้าน ทุกคนในพิธีจะเวียนรอบโรงพิธีก่อน ต่อไปก็จะเริ่มทำการรำถวายแต่ละผีที่ในโรงพิธีในเมืองไทย โดยเฉพาะที่พระประแดง เริ่มด้วยบทแก้บนก่อน ต่อไปก็เป็นบทประมุขของจำว บูชาผีผี จำวพ่อหลักเมือง จำวทั้งหลายในหมู่บ้าน พันต้นกล้วย โปรงข้าวตอก อาบน้ำให้แก่ตนผี บวชเณรแล้วออกไปบิณฑบาตร หายเรือ ส่งขันหมาก จำวนุ่ม ออกศึก ชนไก่ ทูบมะพร้าว คลองข่าง ผีบ้าน เล่นสะบ้า ลากเรือ ขณะรำผีแต่ละผีหรือแต่ละบท ผู้อำนวยพิธีก็จะจัดเอาอ่างบรรจุเครื่อง เช่น ที่จัดไว้บนหิ้งออกมาใช้บทยละ 1 อ่าง หรือมากกว่า ส่วนอาหารเครื่อง เช่น สำหรับผีธรรมดาโดยมากมักมีแต่เพียงใส่กล้วย อ้อย มะพร้าว ขนมทอด และอื่น ๆ เป็นพื้น การรำผีบางผีต้องใช้เช่นด้วยอาหารพิเศษ นอกเหนือไปจากที่กล่าว ได้แก่ปลาช่าง ไก่ต้ม สุรา เมื่อเสร็จบทนั้น ๆ แล้ว ผู้อำนวย การพิธีก็จะยกอ่างนั้น ๆ ให้กับแขกที่มาเพื่อเอาไปกิน การรำผีจะจบลงด้วยการรวบรวมเอาเศษอาหารหรือต้นกล้วยที่เอามาตั้งในระหว่างพิธีรวมกันแล้วบรรจุทุกลงในเรือซึ่งทำขึ้นด้วยต้นกล้วย แล้วเอาเรื่อนั้นล่อน้ำไปเพื่อเป็นการลอยเสนียดทิ้ง<sup>50</sup>

#### 7.6 ประเพณีสงกรานต์ - ออกพรรษา

ชาวมอญถือว่า สงกรานต์เป็นประเพณีสำคัญมาก เพราะเป็นวันขึ้นปีใหม่ ของมอญ ตรงกับวันที่ 13-15 เมษายน เป็นวันที่สนุกสนานกันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตา ชาวมอญที่ออกไปทำงานหรือไปอยู่ที่อื่น ๆ ก็จะกลับมาวมกันที่บ้านเดิมของตน อาหาร

<sup>50</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 56.

สำคัญที่ใช้ทำบุญ ได้แก่ ข้าวแช่<sup>51</sup> ซึ่งมอญเรียกว่า เป็งชงกราน หรือข้าวสงกรานต์ ข้าวแช่ที่หุงในโอกาสนี้ มิใช่ข้าวแช่ที่เราหุงกินหรือที่ทำขึ้นขายทั่วไป แต่มีกรรมวิธีพิเศษ พิสดารกว่า เช่น ใช้ข้าวสารอย่างดีเยี่ยม 7 คำ ซ้อมข้าวเหนียวให้ได้ 7 ครั้ง แล้วชวบน้ำบริสุทธิ์ 7 หน จึงจะนำมาหุง และต้องหุงกลางแจ้ง แต่ไม่มีหลักฐานกล่าวว่า ผู้หุงจะต้องเป็นหญิงพรหมจารีนี้ ข้าวแช่จะนำไปถวายพระที่วัดตลอดระยะเวลาสงกรานต์ทั้ง 3 วัน โดยจัดขบวนแห่ซึ่งประกอบด้วยสาว ๆ มากมาย แต่เมื่อถึงวัดแล้ว บรรดาผู้ชายจะรับ ข้าวแช่ไปถวายพระ เพราะห้ามผู้หญิงเข้าไปถวายในวัด โดยเฉพาะในเขตโบสถ์ นอกจากถวายข้าวแช่ที่วัดแล้ว ข้าวแช่ยังต้องจัดสังเวทเวทาคด้วย โดยการปลูกศาลเพียงตาขึ้นบริเวณบ้าน และสังเวทข้าวแช่เป็นเวลา 3 วัน ข้าวแช่ที่เหลืออยู่อาจนำไปให้ผู้เฒ่าผู้แก่ที่เคารพนับถือ นอกจากนี้ในเทศกาลสงกรานต์ยังมีประเพณีปล่อยนกปล่อยปลา เพราะเชื่อว่าการช่วยชีวิตสัตว์นั้นได้กุศลอย่างแรงกล้า ต่อชีวิตให้กับผู้ประกอบบุญ<sup>52</sup> นอกจากนี้ยังมีการรณรงค์สงกรานต์และเล่นสละบ่าในเวลาเย็น

นอกเหนือจากประเพณีสงกรานต์แล้ว ชาวมอญยังถือว่าประเพณีทำบุญออกพรรษาถือเป็นประเพณีสำคัญรองลงมา ในวันออกพรรษาจะมีการไปทำบุญที่วัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำบุญด้วยน้ำผึ้งซึ่งถือว่าเป็นประเพณีมอญแท้ ๆ เมื่อเสร็จพิธีศาสนาแล้วมักจะมีการแข่งเรือด้วย<sup>53</sup> นอกจากนี้ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ<sup>54</sup> ได้กล่าวว่า วันออกพรรษามอญรื่นเริงในการทำบุญมาก มีการแห่พระภิกษุสงฆ์หลาย ๆ

<sup>51</sup> จำปา เขื่องเจริญ, (2523, 62-63) อ้างถึงใน สุจริตลักษณ์ คีผลุง "มอญ" วารสารภาษาและวัฒนธรรม (พฤษภาคม-มิถุนายน 2525) หน้า 27.

<sup>52</sup> สุวรรณ เกரியงไกรเพชร, "เป็งชงกราน-ตำนานข้าวแช่" วารสารเมืองโบราณ (กรกฎาคม-กันยายน, 2527): 73-74.

<sup>53</sup> จำปา เขื่องเจริญ, หน้า 88-89.

<sup>54</sup> สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, ลำดับสกุลชนชั้น กับโบราณคดีมอญ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2482) พิมพ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ มหาอำมาตย์ตรี พระยาพิพิธมนตรี (เทวปา โล. ปุย คชเสนี) หน้า 124.



วัด แต่งเรืออย่างงดงามแล้วชักจูงเรือพระภิกษุสงฆ์ไปรวม(ปวารณา)ออกพรรษาในวัด  
 เดียวที่นับถือนิยมมากวัดใดวัดหนึ่ง แล้วเล่นแข่งเรือกันสนุกสนานมากตลอดวันพระกลาง  
 เดือน 11 พระภิกษุเสร็จกิจปวารณาแล้วก็แห่พระไปส่งตามวัดที่รับมานั้นทุกวัด วันนั้นมอญรื่นเริง  
 ในการเล่นเรือ (จนไทยเรียกว่ามอญคลั่งในการกุศล) ออกพรรษามอญนับถือว่า  
 พระพุทธเจ้าลงมาจากดาวดึงส์ จึงประชุมกันแห่พระและเล่นเรือแข่งกันสนุกสนาน

### 7.7 การละเล่นของชาวมอญ

สำหรับการละเล่นของชาวมอญในไทยนั้นที่ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของ  
 ชาวมอญนั้นมีเช่น สะบ้า ทแยมมอญ มอญช้อนผ้า ลูกหนู ซึ่งต่อไปจะได้อธิบายถึงเฉพาะ  
 การละเล่นที่เป็นที่รู้จักกันดี คือ สะบ้า และทแยมมอญ ซึ่งมีผู้ให้ความสนใจศึกษาดังนี้

คงเดช ประพัฒน์ทอง<sup>55</sup> ได้กล่าวถึงการละเล่นทแยมมอญว่า เป็นการละเล่นที่  
 เก่าแก่มาก อาจนำไปเล่นในงานมงคล เช่น การสู่ขวัญ ทำขวัญหรืองานไม่เป็นมงคล  
 เช่น งานศพก็ได้ ลักษณะการเล่นคล้ายกับการเล่นเพลงอย่างหนึ่งของไทย กล่าวคือ มี  
 ชายหญิงมาร้องโต้ตอบกันเป็นทำนองเกี่ยวพาราสี เป็นคำพูดจาที่ลึกซึ้งหรือความนัยคุกตัก  
 คำพยาที่ชายหญิงชาวเมืองเหนือและอีสานใช้โต้ตอบกัน เป็นการร้องและรำให้เข้ากับดนตรี  
 เมื่อเริ่มต้นเล่นก็มีดนตรีโหมโรงแล้วมีตัวนายโรง คือผู้ที่อาวุโสกว่าเพื่อนเป็นชาย อาจเป็น  
 ครูของคณะทแยมมอญนั้นออกมาปรากฏตัวและเกริ่นกล่าวแนะนำตัวเองและคณะ โดยจะพูด  
 และร้องเป็นภาษามอญตลอด ภาษามอญที่นำมาใช้ร้องเป็นภาษามอญเก่าแก่และโบราณมาก  
 จะต้องฝึกหัดจากครูอาจารย์โดยตรงจึงจะสามารถเล่นได้ บางคำหรือบางประโยคก็ยาก  
 ที่จะรู้หรือเข้าใจความหมายได้ และการละเล่นทแยมมอญในขณะนี้ไม่ค่อยจะมีผู้นิยมเท่าใดนัก

นอกจากนี้ สู่เอ็ด คชเสนี<sup>56</sup> ยังได้กล่าวเพิ่มเติมถึงเครื่องดนตรี  
 ที่นำมาใช้ในการละเล่นทแยมมอญว่า มีชื่อสามสาย จะเข้ ขลุ่ย กลอง และฉิ่ง

<sup>55</sup> คงเดช ประพัฒน์ทอง, "ไปคุประเพณีมอญวัดคงคาราม อ.โพธาราม  
 จ.ราชบุรี," ศิลปากร 2(มกราคม 2522) : 57-59.

<sup>56</sup> สู่เอ็ด คชเสนี, "วัฒนธรรมประเพณีมอญ," วารสารเมืองโบราณ, : 63.

ส่วนทำนองร้องมีหลายทำนอง แต่ที่นิยมร้องมากที่สุดคือ ทำนอง "เจ๊กมั่ว" เป็นเพลงของ ฝ่ายชายและฝ่ายชายเป็นผู้ร้องหลัก ส่วนหญิงมีหน้าที่ร้องสร้อย ส่วนทำนอง "โป๊ก-เซ่" เป็นเพลงของฝ่ายหญิง ทำนอง "ปล่าย-จ้าว" (หนุ่มกลับบ้าน) และ "หะ-เก-ว้าว" (เที่ยงคืน) ใช้ร้องเมื่อจบการเล่นและลาจากกัน

Michael Smithies<sup>57</sup> ได้ให้ความสนใจและอธิบายถึงการ เล่นสะบ้าว่า เป็นการเล่นที่ใช้เกี้ยวผู้หญิง การเล่นแบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ ชายและหญิง ฝ่ายละ 15 คน ส่วนใหญ่จะเป็นชายหญิงที่ยังไม่แต่งงาน ผู้เล่นทั้งสองฝ่ายจะนั่งบนม้านั่งยาว ประมาณ 10 เมตร โดยแยกกันคนละด้าน ลานสะบ้าเรียบ ลูกสะบ้าทำด้วยไม้กลมซึ่ง สามารถกลิ้ง คี๊ด หรือเตะได้ ลูกสะบ้าของฝ่ายชายจะใหญ่และหนักกว่าของฝ่ายหญิง เมื่อ เริ่มเล่นผู้นำแต่ละฝ่ายจะตกลงกันก่อน และกำหนดคนที่จะเล่นในแต่ละเกม เสร็จแล้ว ผู้หญิงจะนั่งบนม้านั่งของตนและผู้ชายก็จะทยอยสะบ้าของตนไปยังสะบ้าของผู้หญิงที่ตนเลือก ไว้เป็นคู่เล่นซึ่งวางอยู่บนพื้น แล้วฝ่ายชายก็จะไปหาคู่ของตนแม้ว่าจะทยอยสะบ้าถูกหรือไม่ ก็ตาม และลงไปนั่งกับพื้น พูดจากโต้ตอบกัน จะกระทำเช่นนี้ 2-3 ครั้ง ตามที่ผู้นำได้ ตกลงไว้ ระหว่างเล่นจะมีการร่ววงสลับ จากนั้นฝ่ายชายก็จะไปนั่งที่นั่งของตนและตั้งสะบ้า ไว้ ฝ่ายหญิงก็จะทยอยสะบ้าไปยังคู่ของตน แล้วไปนั่งบนพื้นต่อหน้าคู่ของตนและพูดจา : โต้ตอบกัน จะมีร่ววงสลับ การตัดสินใจในการเล่นของผู้นำทั้ง 2 ฝ่าย

นอกจากนี้ จันทรศิริ แทนมณี<sup>58</sup> ได้กล่าวถึงการ เล่นสะบ้าว่าเป็นประเพณี เลือกลูกอย่างหนึ่งของมอญ สะบ้ามี 2 อย่าง คือสะบ้าทอยและสะบ้าคี๊ด สะบ้าทอยมีทั้งหมด 6 ลูก แบ่งเป็น 2 ฝ่าย ๆ ละ 3 ลูก หญิงข้างหนึ่ง ชายข้างหนึ่ง ห่างกัน 10 วา ชาย คนใดสนใจสาวใดก็จะทยอยสะบ้าไปให้สาวนั้น ถ้าฝ่ายใดแพ้จะเป็นฝ่ายรำ ส่วนสะบ้าคี๊ด อยู่นอกบ้านจำนวนผู้เล่น

ในปัจจุบันการเล่นสะบ้าในบางแห่งยังคงรักษาไว้ แต่บางแห่งหมดไปแล้ว อย่างไรก็ตามในหมู่บ้านบางกระดี่ยังคงรักษาการเล่นนี้ไว้และนำมาเล่นในวันสงกรานต์

<sup>57</sup> Michael Smithies, "Village Mons in Bangkok," *Journal of the Siam Society*, (January 1972), :312-313.

<sup>58</sup> จันทรศิริ แทนมณี, "มอญเมืองเพชร," *วารสารมณี*, : 8.

## 7.8 ประเพณีแห่ทางหงส์

ทองคำ พันนที<sup>59</sup> ได้กล่าวถึงประเพณีการแห่ทางหงส์ของมอญว่า เป็นประเพณีของชาวมอญซึ่งหาชมได้ในหมู่บ้านชาวมอญในเขตจังหวัดปทุมธานี ประเพณีนี้มีที่มาจากประวัติการตั้งเมืองหงสาวดีของมอญ กล่าวคือพื้นที่ภูมิประเทศของเมืองหงสาวดีเป็นที่ลุ่ม เป็นทะเลสาบกว้างใหญ่ ต่อมาทะเลสาบคันเขินกลายเป็นดินเลน ได้มีหงส์ผู้เมียคู่หนึ่งมาหากินในทะเลสาบแห่งนี้ ชาวมอญจึงถือเป็นนิมิตดี จึงได้สร้างเมืองหงสาหรือหงสาวดีขึ้น ฉะนั้นมอญจึงใ้คนนับถือหงส์เพราะถือเป็นสัตว์ที่สูงให้คุณ ไม่ว่าจะมอญจะอพยพไปอยู่ที่ใดก็จะสร้างรูปหงส์ไว้บนยอดเสาเป็นเครื่องหมาย

ประเพณีการแห่ทางหงส์ เรียกเป็นภาษามอญว่า แซะตะโน คำว่า แซะตะโน เป็นภาษามอญแปลว่าทางหงส์ ก่อนจะถึงวันสงกรานต์ ชาวมอญหนุ่มสาวเฒ่าแก่จะนัดกันไปช่วยกันเย็บผ้าที่จะทำเป็นทางหงส์ โดยใช้ผ้าอะไรก็ได้ ยาว 3 เมตร กว้างประมาณ 1 เมตร ต่อเป็นรูปหัวท้ายมน ส่วนหัวใหญ่กว่าหางเล็กน้อย เม็มขอบผ้าเย็บเข้ากับเชือก เหล่าไม้ไผ่ผูกขวางผ้าจำนวน 9 อัน และเอาดอกชบาประดับตามไม้ข้างละ 9 ดอก ติดที่ตรงกลางผืนผ้าอีก 9 ดอก ตรงหัวมีตระกร้อสานด้วยหวาย 1 ใบ ที่ลูกตระกร้อติดดอกไม้ 4 ดอก ส่วนหางมีลูกตระกร้อ 2 ใบผูกเรียงติดห้อยไว้ มีดอกไม้ที่ลูกตระกร้ออีกลูกละ 4 ดอก และที่ตระกร้อใบสุดท้ายเอาด้ายสีต่าง ๆ หรือหมคนผูกให้ยาวประมาณ 30 ซม. เพื่อให้เกิดความสวยงามเวลาลมพัด ส่วนท่อนหางและหัวแต่ละด้านสีจะต่างกัน ตามผืนผ้าเจาะรูช่องลมไม่ให้ผ้าขาดเวลาลมพัด ไม้ที่ทำเป็นกระดูกขวางผืนผ้าทั้ง 9 อันนี้เป็นความหมายถึงความเจริญก้าวหน้าในการทำมาหากิน ส่วนตระกร้อ 3 ลูก หมายถึงพระรัตนตรัย ดอกไม้ที่ประดับเป็นเครื่องบูชา

ส่วนในเรื่อง การเย็บผ้าทางหงส์ถ้าไม่ทำที่วัดจะทำที่บ้านก็ได้ เมื่อทำเสร็จแล้วก็จัดแห่โดยใช้กลองยาวแห่ร้องรำทำเพลงสนุกสนานให้คนหนึ่งถือบาตรแห่ทางหงส์ไปตามหมู่บ้าน ชาวบ้านเห็นก็ร่วมบริจาคทำบุญ เมื่อแห่เสร็จก็จะนำเงินและทางหงส์มาถวายวัด เมื่อพระให้ศีลให้พรแล้วจะถามว่าจะนำทางหงส์ไปแขวน

<sup>59</sup>ทองคำ พันนที, "ประเพณีการแห่ทางหงส์" วารสารวัฒนธรรมไทย (เมษายน 2525) : 5 - 8.

เมื่อไร ผู้เป็นหัวหน้าก็จะกำหนดเอาวันสุดท้ายของวันสงกรานต์ทุกปีโดยนำไปแขวน  
 ที่ไม้ไผ่ตัวหงส์ใกล้ ๆ กับยอดเสาหงส์ การที่ต้องแห่หางหงส์ทุกปีเพราะถือว่า  
 ปีหนึ่ง ๆ หงส์จะถ่ายชน โดยเฉพาะหางหงส์จะหลดหมด หางเป็นสิ่งสำคัญ เป็นตัว  
 กำหนดทิศทาง ถ้าไม่มีหางก็ข้อมไปไม่ตรงทิศทางที่ต้องการ ฉะนั้นชาวไทยรามัญ  
 จึงกำหนดให้มีการแห่หางหงส์ขึ้นในวันสงกรานต์ทุกปีมา ซึ่งการสร้างเสาหงส์หรือ  
 การแห่หางหงส์กลายเป็นพุทธบูชาข้อมได้อานิสงส์มาก

### 7.9 มอญร้องไห้

เฉลิมศักดิ์ บุญมานำ<sup>60</sup> ได้กล่าวถึงมอญร้องไห้ว่า

เป็นธรรมเนียมประเพณีที่คนมอญปฏิบัติกันมา เมื่อญาติผู้ใหญ่หรือบุคคลที่เคารพนับถือ  
 ถึงแก่กรรม การร้องไห้นั้นจะพร่ำรำพันถึงคุณงามความดีของผู้ถึงแก่กรรมเป็นภาษามอญ  
 เพื่อแสดงความอาลัย การร้องไห้ของมอญผิดจากการร้องไห้โดยทั่วไป กล่าวคือ  
 เวลาที่ไปเยี่ยมเคารพศพจะต้องเข้าไปกล่าวเป็นภาษามอญแสดงอาการร้องไห้  
 ถึงแม้ว่าการร้องไห้นั้นจะไม่มีน้ำตาออกมาก็ตามคล้ายกับการไปรดน้ำศพหรือไปเคารพ  
 ศพของคนไทย

เนื่องจากสภาพ ปัจจุบันการคมนาคมการสื่อสารสะดวกขึ้น ชาวมอญ  
 ติดต่อกับบุคคลต่าง ๆ วัฒนธรรมประเพณีการร้องไห้ของมอญเริ่มจืดจางไป จนในที่สุด  
 คนมอญรุ่นใหม่ไม่กล้ามานั่งร้องไห้หน้าศพเพราะความกระดากอาย จะมีก็เพียงคนรุ่นเก่า  
 ที่มานั่งร้องไห้ในงานศพปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตาม ชาวมอญยังถือเป็นธรรมเนียมที่  
 ต้องปฏิบัติ เมื่อญาติผู้ใหญ่เสียชีวิต และเมื่อญาติคนตายไม่ยอมร้องก็ต้องหาคนมาร้อง  
 ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดมีอาชีพใหม่ คือ อาชีพรับจ้างร้องไห้ โดยมากผู้ร้องมอญร้องไห้  
 จะเป็นผู้ที่ร้องอยู่ตามวงดนตรีไทยอยู่แล้ว ในเวลาซึ่งเจ้าภาพไปหาวงปี่พาทย์มอญ  
 ก็จะตกลงว่าให้มอญร้องไห้ด้วย สำหรับค่าจ้างนั้นประมาณ 200 - 300 บาท  
 โดยร้องเฉพาะเวลาประชุมเพลิง ใช้เวลาร้อง 10 - 15 นาที ประเพณีมอญร้องไห้  
 นี้ นอกจากจะเป็นธรรมเนียมที่ชาวมอญประพฤติปฏิบัติแล้ว ปัจจุบันคนไทยเริ่มนิยม  
 การร้องไห้แบบมอญเวลาประชุมเพลิง

<sup>60</sup> เฉลิมศักดิ์ บุญมานำ, "มอญร้องไห้" วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์  
 มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 6 (2526) : 35.

ในปัจจุบันสภาพทั่วไปของชาวมอญในประเทศไทยคล้ายคนไทยมาก เช่น การแต่งกาย อาหารการกิน แม้แต่ภาษาที่ใช้ในบางแห่งก็กลืนกลายเป็นภาษาไทยปนมอญ ส่วนวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อนั้น บางแห่งก็ยังถือปฏิบัติอยู่ แต่บางแห่งอาจเลิกประเพณีบางอย่างไปแล้ว อย่างไรก็ตามในหมู่บ้านมอญส่วนใหญ่ยังคงมีเอกลักษณ์ที่แสดงความเป็นมอญ เช่น การใช้ภาษามอญ และการฉลองประเพณีสงกรานต์ ซึ่งชาวมอญถือว่าเป็นประเพณีที่สำคัญมาก

#### 8. การดำรงชีวิต และการปรับตัวในสังคมไทย

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า การดำรงชีวิตของชาวมอญขึ้นอยู่กับพื้นฐานของวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมานาน สานิตย์ บุญชู<sup>61</sup> ได้ทำการศึกษาคติชาวบ้านของชาวมอญซึ่งแสดงให้เห็นถึงการดำเนินชีวิต โดยศึกษาเกี่ยวกับประเพณีต่าง ๆ รวมทั้งนิทานพื้นบ้าน และพบว่า ลักษณะทางครอบครัวชาวมอญถ้าแบ่งตามสมาชิกจะเห็นว่าชาวมอญมีครอบครัวแบบขยาย แบ่งตามลักษณะการอาศัยของคู่สมรสจะเป็นแบบโคขึ้นอยู่กับบ่าวสาว ถ้าแบ่งตามลักษณะความเป็นใหญ่ในครอบครัวจะมีลักษณะเป็นแบบผู้ชายมีอำนาจในการตัดสินใจ และมีบทบาทเป็นผู้แก่การตัดสินใจ ถ้าแบ่งตามความสัมพันธ์ทางสายโลหิต พบว่า ชาวมอญมีการสืบทอดสายโลหิตทางพ่อเป็นสำคัญ เพราะชายชาวมอญทุกคนยังรักษาและสืบทอดฝีมือส่วนแบบแผนการแต่งงานนั้นมีการสมรสในลักษณะผัวเดียวเมียเดียว สำหรับเศรษฐกิจของชาวมอญเป็นเศรษฐกิจจากการเกษตร การทำนายนิยมทำนาโดยใช้แรงงานในครอบครัว ส่วนการจักสานนั้น ชายชาวมอญจะเรียนรู้จากบิดาตั้งแต่วัยรุ่น แต่ปัจจุบันได้เริ่มเลื่อนไปจากคนรุ่นใหม่ อาชีพจับปลานั้นจะเห็นได้ว่าชาวมอญนิยมตั้งถิ่นฐานในบริเวณลุ่มแม่น้ำจึงสะดวกในการหาปลาเป็นอาหาร สำหรับการเลี้ยงสัตว์นั้น เลี้ยงวัว เลี้ยงควายไว้ทำนา ส่วนเลี้ยงไว้เพื่อเป็นอาหารมีน้อยมาก เพราะชาวมอญมีความสงสารในการบริโภคสัตว์เลี้ยง ในด้านการศึกษานั้นมีการถ่ายทอดความรู้โดยอาศัยสถาบันครอบครัวในการให้ความรู้ด้านอาชีพ และการปฏิบัติตัวในสังคม นอกจากนี้วัตรยังเป็น

<sup>61</sup> สานิตย์ บุญชู, "คติชาวบ้านประยุกต์ในงานพัฒนาชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีไทยรามัญ ต.คลองตากค และต.คอนกระเบื้อง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี" หน้า 131-139.

สถาบันหลักในการอบรมแนวทางในการดำเนินชีวิต ให้ความรู้ด้านการอ่านเขียนแก่บุตรหลาน ส่วนด้านศาสนานั้น พบว่าประเพณีต่าง ๆ มีส่วนสัมพันธ์กับศาสนาทั้งสิ้น ในด้านค่านิยม จากการศึกษาที่ทานมอญได้สะท้อนให้เห็นลักษณะสังคม เช่น การเคารพอาวุโส เคารพบรรพบุรุษ ให้ความสำคัญในความซื่อสัตย์ พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ มีความกตัญญูกตเวที เป็นต้น

การที่ชาวมอญอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลานาน จึงมีการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและสังคมไทย เนื่องจากว่ามีปัจจัยต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการปรับตัว เช่น ความคล้ายคลึงกันในด้านรูปร่างหน้าตา อาชีพ การนับถือศาสนา แต่กระบวนการปรับตัวในระยะแรกเป็นไปอย่างล่าช้า เพราะยังอยู่รวมกันในกลุ่มพวกตน และยังไม่มีความจำเป็นต้องพึ่งปัจจัยการดำรงชีพจากภายนอก นอกจากนี้อุปสรรคในด้านภาษาและสภาพภูมิศาสตร์ก็กั้นการติดต่อกับภายนอก ทำให้การติดต่อกับสังคมภายนอกมีน้อยมาก ต่อมาเมื่อประชากรเพิ่มขึ้น สังคมขยายขอบเขตกว้างออกไป ปัจจัยความคล้ายคลึงด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านศาสนาได้เป็นเครื่องชักนำให้มีการติดต่อกันมากขึ้น ประกอบกับการรับอิทธิพลจากประเทศตะวันตก ความเจริญต่าง ๆ ได้ทำลายเอกลักษณ์ความเป็นมอญและทำให้ได้ใกล้ชิดกับคนไทยมากขึ้น นำไปสู่การปรับตัวเป็นชั้น ๆ ซึ่งระดับขั้นการปรับตัวในหมู่บ้านแต่ละแห่งมีมากน้อยขึ้นอยู่กับสถานที่ตั้งและลักษณะทางภูมิศาสตร์ ตลอดจนอาชีพซึ่งเป็นอุปสรรคหรือส่งเสริมการปรับตัวในแต่ละแห่ง<sup>62</sup> เสาวคนธ์ สุดสวาสดิ์ และนิยพรธรรณศิริ<sup>63</sup> ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของหมู่บ้านนิคมอุตสาหกรรมลาดกระบังซึ่งมีทั้งคนไทยและมอญ พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านภาษาซึ่งศึกษาเฉพาะกลุ่มคนมอญ พบว่ายังคงสามารถพูดภาษามอญได้และใช้คุยกันในครอบครัว สำหรับการอ่านเขียนนั้นไม่ถึง 1 ใน 4 ที่อ่านออกเขียนได้ และมีแนวโน้มที่จะล้มเลิกในช่วงบุตรหลาน ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษานั้น พบว่าระดับการศึกษาของบุตรหลานจะสูงกว่าบิดามารดา ชาวมอญที่ไม่ได้ศึกษาในโรงเรียนมีมากกว่าชาวไทยแต่มีผู้สำเร็จอุดมศึกษามากกว่าชาวไทย

<sup>62</sup>สุภรณ์ โอเจริญ, "ชาวมอญในประเทศไทย: วิเคราะห์ฐานะและบทบาทในสังคมไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น," หน้า 272.

<sup>63</sup>เสาวคนธ์ สุดสวาสดิ์ และนิยพรธรรณศิริ, "การศึกษาเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของหมู่บ้านรอบ ๆ นิคมอุตสาหกรรมลาดกระบัง," รายงานการวิจัย คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2525, หน้า 147-155.

ในด้าน การเปลี่ยนแปลงทางด้านอาชีพ พบว่า การตั้งนิคมอุตสาหกรรมทำให้มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพ คือประกอบอาชีพกสิกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลักมีจำนวนต่ำกว่าร้อยละ 50.00 และการเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพนั้นจะมีมากขึ้นในช่วงบุตรหลาน เพราะผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่ต้องการให้บุตรหลานประกอบอาชีพเหมือนตน แต่ต้องการให้รับราชการ สำหรับด้านศาสนา นั้น นับถือศาสนาพุทธทุกคร้วเรือน ชาวบ้านเชื่อมั่นว่าลูกผู้ชายต้องบวชเรียน และส่วนใหญ่จะบวชเมื่ออายุ 21 ปี สำหรับความเชื่อนั้น ชาวมอญมีความเชื่อในเรื่องการนับถือผีมาก ซึ่งความเชื่อและนับถือผีระหว่างไทยกับมอญนั้นมีความแตกต่างกัน แต่ถ้าหากจะพิจารณาข้อมูลของชาวมอญ โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับหลักฐานที่ปรากฏในเอกสารต่าง ๆ แล้วจะพบว่า มีอัตราความเชื่อและกิจกรรมต่าง ๆ ในเรื่องผีได้ลดลงจากเดิม ในเรื่องการแต่งงานและครอบครัวนั้นส่วนใหญ่ให้อิสระในการเลือกคู่ครอง ซึ่งการสมรสส่วนใหญ่มักสมรสกับคนเชื้อชาติเดียวกัน แต่ลักษณะนี้ได้เปลี่ยนแปลงในรุ่นของบุตรหลาน เพราะมีการผสมผสานของเชื้อชาติมากขึ้น ส่วนการติดต่อสัมพันธ์นั้น พบว่าส่วนใหญ่เป็นการติดต่อช่วยเหลือในกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนการช่วยเหลือเรื่องที่อยู่อาศัยมีน้อยมาก

นอกจากนี้ในด้าน การปรับตัวเข้ากับคนไทย พบว่าชาวมอญสามารถปรับตัวเข้ากับคนไทยได้ดีกว่าชนกลุ่มน้อยกลุ่มอื่น จากการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมสัมพันธ์ของ นิยพรณ วรณศิริ<sup>64</sup> โดยเลือกเอาตำบลลำปาวหิว แขวงลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร เป็นสนามวิจัย เพราะเป็นแหล่งที่มีชนกลุ่มน้อยหลายกลุ่ม คือ ไทย มอญ จีน มุสลิม และลาว ผลการศึกษาพบว่า คนไทยและคนมอญมีแนวโน้มที่จะยอมรับสถานภาพของกันและกัน ไม่มีอคติต่อกัน และไม่แข่งขันกันกับคนไทย ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวจะมีอัตราความเข้มข้นมากขึ้นเพียงใดขึ้นอยู่กับแหล่งอาศัยหรือความใกล้และไกล นอกจากนี้เมื่อเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของคนไทยและมอญที่มีต่อกลุ่มอื่น ๆ ก็ปรากฏว่าคนไทยและมอญก็ยังเลือกกันและกันก่อนกลุ่มอื่นเสมอ สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า คนไทยและคนมอญคนไทยและมอญมีการปรับตัวเข้าหากัน ยอมรับซึ่งกันและกันมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ

<sup>64</sup> นิยพรณ วรณศิริ, "วัฒนธรรมสัมพันธ์ในประเทศไทย : กรณีศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมอญ - ไทย" รายงานการวิจัย คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2526, หน้าบทคัดย่อ. (อักษรณ์)

จากผลการศึกษาเอกสารทั้งหมดพอจะสรุปได้ว่า ชนชาติมอญเป็นชนชาติเก่าแก่ที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมมาแต่โบราณ ชาวมอญเป็นชนเผ่ามองโกลอยด์ เดิมตั้งถิ่นฐานอยู่ทางทิศตะวันตกของจีน ต่อมาก็อพยพลงมาตั้งหลักแหล่งอยู่ในดินแดนสุวรรณภูมิทางลุ่มแม่น้ำอิระวดีในพม่าปัจจุบัน มอญต้องทำสงครามกับพม่าเสมอมาโดยผลัดกันแพ้ชนะในที่สุดมอญก็ถูกรวมเป็นส่วนหนึ่งของพม่า และปัจจุบันก็ยังไม่สามารถกู้เอกราชกลับคืนมาได้ ต่อมาชาวมอญทนการบีบคั้นจากนโยบายทางการเมืองของพม่าไม่ได้จึงได้อพยพเข้ามาพึ่งแผ่นดินไทย ซึ่งชาวมอญก็ได้รับการต้อนรับอย่างดีจากรัฐบาลไทย โดยให้พาไปตั้งหลักแหล่งในที่ที่เหมาะสม และตั้งผู้นำขึ้นมาปกครองกันเอง ชาวมอญที่อยู่ในประเทศไทยจะได้รับสิทธิและมีหน้าที่เช่นเดียวกับชาวไทย บุตรหลานที่เกิดมาจะได้รับสัญชาติไทย นอกจากนี้รัฐบาลไทยก็ได้บังคับให้ชาวมอญหันมายึดถือขนบธรรมเนียมไทย แต่ยังคงให้อิสระแก่ชาวมอญในการปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีเดิมของตน ไม่ว่าจะเป็นด้านภาษา การแต่งกาย ความเชื่อเรื่องการนับถือผี ประเพณีต่าง ๆ เช่น สงกรานต์ ประเพณีคักบาตรน้ำผึ้ง ฯลฯ หรือการละเล่นของมอญ เช่น สะบ้า ทแยมอญ สิ่งเหล่านี้จะพบและปรากฏในหมู่บ้านมอญ และวัฒนธรรมประเพณีบางส่วนคนไทยก็รับมาปฏิบัติด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากชาวมอญอาศัยอยู่ในประเทศไทยมานานแล้ว การได้รับวัฒนธรรมประเพณีไทย โดยอาจได้รับจากสื่อมวลชน และอิทธิพลจากตะวันตก มีผลให้มีการปรับตัวเข้ากับสังคมไทยมากขึ้น ทำให้การปฏิบัติในเรื่องวัฒนธรรมประเพณีมอญบางเรื่องเริ่มเสื่อมคลายลง ดังนั้นชาวมอญที่ยังคงมีความสำนึกในเชื้อชาติเดิมจึงได้พยายามบำรุงรักษาเอกลักษณ์ของมอญขึ้น เช่น การพยายามรักษาภาษาพูด และภาษาเขียนไว้ได้ โดยตั้งโรงพิมพ์ที่วัดทิพพาวาส จ.ฉะเชิงเทรา ซึ่งโรงพิมพ์นี้เป็นโรงพิมพ์หนังสือมอญ นอกจากนี้ยังได้มีการสอนหนังสือมอญ (การอ่านและเขียน) ซึ่งส่วนใหญ่จะสอนในวัดมอญหลายแห่ง ยิ่งไปกว่านั้น ยังมีการตั้งสมาคมไทยรามัญขึ้น เพื่อส่งเสริมความสามัคคีในหมู่คนมอญ และบำรุงรักษาวัฒนธรรมประเพณีมอญ เป็นต้น